

POREZNI IZDACI U HRVATSKOJ

mr. sc. Vjekoslav BRATIĆ
Institut za javne financije, Zagreb

Izvorni znanstveni članak*
UDK 336.5(497.5)
JEL E62

mr. sc. Ivica URBAN
Institut za javne financije, Zagreb

Sažetak

U poreznom sustavu Republike Hrvatske egzistira velik broj različitih vrsta poreznih izdataka kojima se nastoji postići određene socio-ekonomske ciljeve. U ovom tekstu razmatraju se sve stavke koje u Hrvatskoj čine porezne izdatke, i to u sklopu poreza na dohodak, dobit, prometa nekretnina i dodane vrijednosti. Cilj članka je da se utvrdi stvarna razina poreznih izdataka prema pojedinim poreznim oblicima u razdoblju od 2001. do 2004. godine. Pretpostavili smo da su porezni izdaci u analiziranim poreznim oblicima visoki i rastući, što je na koncu i dokazano jer gotovo sve stavke u analiziranim poreznim oblicima rastu.

Ključne riječi: porezni izdaci, porez na dohodak, porez na dobit, porez na promet nekretnina i porez na dodanu vrijednost

1. Uvod

Hrvatska je početkom 1990-ih, poput brojnih drugih tranzicijskih zemalja, doživjela poreznu reformu, ponajprije zbog novostvorene samostalnosti i potreba uspostave novoga, tržišno orijentiranog sustava, usklađenoga s poreznim sustavima u razvijenim zemljama. U poreznim reformama u razvijenim zemljama naglasak je bio na povećanju učinkovitosti odnosno što većoj neutralnosti poreznog sustava. Pri tome se ponajprije mislilo na smanjenje poreznih izuzeća i olakšica odnosno na proširenje porezne osnovice i smanjenje graničnih poreznih stopa. I u Hrvatskoj je reforma sredinom 1990-ih započela u tom

---

* Primljeno (*Received*): 9.5.2006.
Prihvaćeno (*Accepted*): 2.6.2006.

smjeru, ali se s vremenom, već od kraja 1990-ih, a osobito nakon 2000. godine, sustav počeo kretati u suprotnom smjeru. Tako je 2000. godine u hrvatskom sustavu oporezivanja dohotka praktično postojala samo jedna prava olakšica – osobni dobitak. No od 2001. godine njihov se broj popeo na više od dvadeset.

Porezna reforma u Hrvatskoj iz 1994. godine orijentirala se na izravne poreze, reformu Porezne uprave, te je završena uvođenjem poreza na dodanu vrijednost početkom 1998. godine. Pri tome je uvelike slijedila trendove suvremenih poreznih reformi u drugim zemljama. “Temeljila se na vlastitom konceptu tzv. potrošno orijentiranog oporezivanja koje su podržavali mnogi glasoviti ekonomisti u posljednja dva stoljeća (Mill, Schumpeter, Klador, Shoup i dr.). Nažalost, najnovijim intervencijama u porezni sustav što su izvršene krajem 2000. godine, u stanovitoj mjeri dovedena je u pitanje i temeljna koncepcija i konzistentnost dotadašnjeg poreznog sustava, koji je, usuđujemo se reći, po nekim elementima bio među boljima u svijetu. Osim toga, tako česte promjene u ovom važnom dijelu gospodarskog sustava koje dovode u pitanje stabilnost uvjeta gospodarenja, nisu dobro prihvaćene u poslovnom svijetu i nisu u skladu ni s onom poznatom izrekom J. S. Milla ‘da je stari porez – najbolji porez’” (Jurković, 2002:304-305).

“Osnovna načela na kojima je poreznom reformom započetom prije desetak godina utemeljen hrvatski porezni sustav uglavnom se i dalje poštuju unatoč pojavi određenih odstupanja uzrokovanih trenutačnim gospodarskim ili političkim promjenama. Određene promjene označavaju pozitivan pomak (primjerice smanjenje poreznog opterećenja, naglasak na oporezivanju potrošnje, a ne dohotka i štednje, smanjenje porezne evazije, poboljšanje učinkovitosti porezne uprave), dok bi neke već provedene ili tek najavljene promjene trebalo pomno preispitati te realno izračunati fiskalne posljedice koje proizlaze ili bi proizašle njihovom primjenom. Riječ je o uvođenju novih olakšica, oslobođenja i povlastica, o uvođenju novih poreznih stopa, npr. dohotka ili PDV-a, o sniženju stope PDV-a, uvođenju novih poreza.

Uvođenjem novih poreznih olakšica i povlastica narušava se konzistentnost i transparentnost poreznog sustava te njegova stabilnost. Dodatno se usložnjava postupak naplate i kontrole poreza, što vodi poskupljenju i slabijoj učinkovitosti sustava. Učestale promjene, često *ad hoc* mjere, negativno utječu na donošenje ekonomskih odluka poreznih obveznika. Poreznom politikom ne smiju se provoditi mjere socijalne, ekonomske ili razvojne politike nego je njezin osnovni cilj i svrha što jednostavnije, učinkovitije i pravednije prikupljanje poreznih prihoda kojima se trebaju pokrivati postojeći izdaci za javne potrebe. Uostalom, u Hrvatskoj je upravo rashodna strana proračuna problematična i nikakve promjene na prihodnoj strani bez radikalne reforme rashoda ne mogu pridonijeti poboljšanju hrvatskih javnih financija” (Kuliš, 2003).

2. Općenito o poreznom sustavu u Hrvatskoj

U hrvatskom poreznom sustavu imamo zajedničke i državne poreze. *Zajednički porezi* dijelom pripadaju državnom proračunu, a dijelom proračunima županija, gradova i općina. *Državni porezi* u cijelosti pripadaju državnom proračunu. Tablica 1. prikazuje podjelu poreza među različitim razinama vlasti.

Tablica 1. Zajednički porezi i raspodjela među različitim razinama vlasti (u %)

Porezi na	Država	Županija	Općina ili grad	Decentralizirane funkcije ^a	Vatrogasna zaštita ^b	Fond za izravnanje ^c
dohodak	24,6	10,0	34,0	9,4	1,0	21,0
dohodak (sudjelovanje Grada Zagreba)	21,6	–	47,0	9,4	1,0	21,0
dobit	70,0	10,0	20,0	–	–	–
promet nekretnina	0,0	–	60,0	–	–	–

^a Porezi općina ili gradova kojim financiraju svoje decentralizirane funkcije, u suprotnome ide županiji.

^b Porezi općina ili gradova kojim financiraju redoviti rad javnih vatrogasnih službi.

^c Državni fond iz kojega se dodjeljuju sredstva onim lokalnim jedinicama koje ne mogu financirati svoje javne funkcije.

Izvor: Zakon o financiranju jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave, otprije poznat kao Zakon o financiranju jedinica lokalne samouprave i uprave; NN 150/02 (stari su zakoni NN 117/93, 69/97, 33/00, 73/00, 127/00, 59/01, 107/01, 117/01)

Četiri u ovom istraživanju analizirana porezna oblika možemo podijeliti ovako:

- porez na dobit – zajednički, izravni porez
- porez na dohodak – zajednički, izravni porez
- porez na promet nekretnina – zajednički, neizravni porez
- porez na dodanu vrijednost – državni, neizravni porez

Tablica 2. pokazuje koliko koji od analiziranih poreznih oblika pridonosi prihodima državnog proračuna.

Iz tablice je vidljivo kako najveći udio u BDP-u i u državnom proračunu ima porez na dodanu vrijednost (PDV).

Važnost poreza na dohodak kao prihoda državnog proračuna u analiziranom se razdoblju smanjuje. Iako se udio poreza na dobit u BDP-u povećava, taj porez i dalje ima relativno mali udio u BDP-u. Gotovo zanemariv udio u BDP-u ima porez na promet nekretnina.

Drugim riječima, u strukturi poreznih prihoda dominiraju neizravni porezi, prije svega PDV. To bi bilo još naglašenije kada bismo analizirali udjele pojedinih poreza u ukupnim prihodima državnog proračuna, što ovdje nećemo činiti. No u tablici 3. analizirali smo strukturu poreznih prihoda državnog proračuna odnosno udio pojedinih poreznih oblika u poreznim prihodima državnog proračuna.

U strukturi poreznih prihoda državnog proračuna uvjerljivo najveći udio imaju prihodi od PDV-a (64% u 2004. godini). Druge po važnosti su trošarine, pa tek onda porezi na dohodak i dobit. I iz te tablice zaključujemo kako u strukturi poreznih prihoda prednjače neizravni porezi, ponajprije PDV i trošarine, koji imaju udio od oko 80% u poreznim prihodima državnog proračuna.

Tablica 2. Prihodi državnog proračuna i njihov udio u BDP-u (u mil. kn i u %)

	2001.		2002.		2003.		2004.	
	mil. kn	%	mil. kn	%	mil. kn	%	mil. kn	%
Ukupni prihodi državnog proračuna	53.504	32,3	69.651	38,8	74.677	38,7	80.464	38,9
<i>Porezni prihodi</i>	40.493	24,4	42.810	23,9	45.281	23,5	47.150	22,8
porez na dohodak	3.404	2,1	3.363	1,9	3.115	1,6	3.128	1,5
porez na dobit	1.987	1,2	2.659	1,5	3.074	1,6	3.131	1,5
porez na imovinu (na promet nekretnina)	282	0,2	295	0,2	290	0,2	356	0,2
porez na dobra i usluge	31.121	18,8	33.974	18,9	36.651	19,0	38.602	18,6
porez na dodanu vrijednost	23.267	14,1	25.952	14,6	28.129	14,7	29.865	14,4
trošarine	7.699	4,6	7.474	4,2	7.851	4,2	7.942	3,8
porez na prodaju	155	0,1	137	0,1	131	0,1	149	0,1
porez na međunarodnu trgovinu i transakcije	3.215	1,9	2.051	1,1	1.811	0,9	1.591	0,8
ostali porezi	483	0,3	468	0,3	340	0,2	341	0,2
BDP (mil. kuna)	165.640	–	179.390	–	193.067	–	207.082	–

Izvor: Mjesečni statistički prikaz, br. 120:18; 100:10; prilagodili autori

Tablica 3. Struktura poreznih prihoda državnog proračuna (udio pojedinih poreznih oblika u ukupnim poreznim prihodima) (u %)

	2001.	2002.	2003.	2004.
Porezni prihodi	100,0	100,0	100,0	100,0
porez na dohodak	8,4	7,9	6,9	6,6
porez na dobit	4,9	6,2	6,8	6,6
porez na imovinu (na promet nekretnina)	0,7	0,7	0,6	0,8
porez na dobra i usluge	76,9	79,4	80,8	81,7
porez na dodanu vrijednost	57,5	61,6	62,2	63,5
trošarine	19,0	17,5	17,3	16,9
porez na prodaju	0,4	0,3	0,3	0,3
porez na međunarodnu trgovinu i transakcije	7,9	4,7	4,1	3,5
ostali porezi	1,2	1,1	0,8	0,8

Izvor: Mjesečni statistički prikaz, br. 120:18; 100:10; prilagodili autori

Osim potrebe jednostavnoga i kratkog prikaza osnova poreznog sustava u Hrvatskoj, ovim smo tablicama željeli naglasiti činjenicu da bi ti porezni prihodi bili i veći da u sustav nisu uvedene brojne porezne olakšice i izuzeća, osobito u sustav oporezivanja dobiti i dohotka (ne zanemarimo i sustav oporezivanja PDV-om), o čemu će biti riječi u sljedećim poglavljima.

Definicija i metodologija procjene poreznih izdataka u hrvatskom poreznom sustavu

Definicija. Za ovo istraživanje iskorištena je sljedeća definicija: porezni su izdaci stavke u analiziranim poreznim oblicima (njih četiri) koje su gubitak poreznih prihoda državnog proračuna, bilo zato što umanjuju poreznu osnovicu, bilo zato što umanjuju poreznu obvezu. Pri tome smo nastojali slijediti i definiciju OECD-a koja kaže kako su "porezni izdaci u najširem smislu ustupci (olakšice) koje izlaze iz okvira poreznih pravila (*tax norm*) ili poreznih mjerila (polazišta). Porezna pravila uključuju strukturu poreznih stopa, odbitke prisilne naplate, stavke za olakšavanje porezne administracije, te međunarodne fiskalne (financijske) obveze. Porezni izdaci mogu biti u najrazličitijim oblicima, od izuzetaka, olakšica, kredita, povlaštenih poreznih stopa, poreznih odbitaka itd. (OECD, 1996:9).

Metodologija. Prilagodivši se toj definiciji, odlučili smo izračunati različite vrste poreznih izdataka u obliku izgubljenih poreznih prihoda. Koristili smo se metodom izgubljenih prihoda u kojoj se porezni izdatak mjeri kao veličina za koju su smanjeni državni porezni prihodi s obzirom na postojanje određenih iznimaka u poreznoj strukturi.

Osnovni pristup u ovom istraživanju bio je sličan kanadskim iskustvima u analizi poreznih izdataka. Naime, kanadsko Ministarstvo financija prilikom izračuna poreznih izdataka nastoji napraviti sljedeće: pružiti čitatelju što veći broj informacija, izvijestiti ga o veličini svih poreznih iznimki unutar usko definirane referentne strukture poreznog sustava, a čitatelj treba odlučiti koje porezne iznimke zadovoljavaju definiciju poreznog izdatka.

Pojedine kategorije poreznih izdataka u okviru različitih poreza međusobno se ne zbrajaju zato što su ocjene njihove visine dobivene uz pretpostavku da se ostale kategorije poreznih izdataka, ponašanje potrošača, vladina politika i drugi čimbenici ne mijenjaju.

Cilj istraživanja. Cilj istraživanja bio je da se na jednome mjestu sustavno prikažu sve stavke koje u Hrvatskoj čine porezne izdatke, i to unutar poreza na dohodak, na dobit, na promet nekretnina i na dodanu vrijednost, te da se utvrdi stvarna razina poreznih izdataka u razdoblju od 2001. do 2004. godine. Ujedno, ovo istraživanje treba poslužiti i kao izvor informacija o poreznim izdacima nužnim za analizu hrvatskoga poreznog sustava i procjenu njegove učinkovitosti.

Vrste poreznih izdataka. U shemi 1. navodimo koje su stavke smatrane poreznim izdacima u hrvatskom poreznom sustavu, te su stoga i bile dio ovog istraživanja.

Shema 1. Stavke poreznih izdataka u hrvatskome poreznom sustavu

Porez na dohodak (ukupno 19 različitih poreznih izdataka razvrstanih u 2 skupine i brojne podskupine)

Umanjenje porezne osnovice

Osobni odbitak

- A1 osnovni osobni odbitak poreznog obveznika
- A2 dodatak osobnom odbitku u ime uzdržavanih članova

Ostali odbici (6 vrsta)

a) Isključeni primici

- D1 neoporezivi primici umjetnika
- D2 neoporezivi dio umjetničkog honorara

b) Uvećanja izdataka

- D3 uplaćene premije životnog osiguranja s obilježjem štednje uplaćene premije dopunskoga i privatnog zdravstvenog osiguranja, uplaćene premije dobrovoljnog mirovinskog osiguranja
- D4 umanjenje dohotka na području PDS-ova i grada Vukovara
- D5 uvećani izdaci otpisa
- D6 porezno priznati izdaci reprezentacije

c) Umanjenja dohotka

- D7 plaće novozaposlenih osoba i nagrade učenicima na praktičnom radu

d) Uvećanja osobnog odbitka

- D8 izdaci za školovanje i stručno usavršavanje
- D9 izdaci za istraživanje i razvoj

e) Uvećanja osobnog odbitka

- D10 dodatni osobni odbitak za osobe koje žive na PPDS-u i na drugim područjima
- D11 doprinosi plaćeni za zdravstveno osiguranje u tuzemstvu
- D12 izdaci za zdravstvene usluge
- D13 izdaci za zadovoljavanje stambenih potreba
- D14 izdaci za darovanja u kulturne, umjetničke i slične svrhe

f) Paušalni izdaci

- D15 paušalni izdaci za obveznike koji su ostvarili neke oblike dohotka od imovine
- D16 dohodak od nekih drugih samostalnih djelatnosti

Umanjenje porezne obveze, tj. odbici od porezne obveze

- C1 umanjenje poreza za olakšicu HRVI

Porez na dobit (6 različitih poreznih izdataka podijeljenih u 2 skupine)

Umanjenje porezne osnovice

poticaji za zapošljavanje

poticaji za istraživanja i razvoj (od 2003)

poticaji za školovanje i stručno usavršavanje (od 2003).

Umanjenja porezne obveze (umanjenje poreza na dobit)

olakšice i oslobođenja za PPDS-ove (za I, II. i III. skupinu te za brdsko-planinska područja)

olakšice na području grada Vukovara

poticaji za ulaganja (ovisno o visini i vremenu ulaganja, te o broju zaposlenih i visini stope).

Porez na promet nekretnina (ukupno 3 analizirana porezna izdatka)

Umanjenja poreza na dobit (obveze plaćanja poreza na dobit)

iznos oslobođenja od plaćanja poreza

umanjeni porez pri prvokupu

umanjeni porez za PPDS.

Porez na dodanu vrijednost (3 porezna izdatka, ali samo jedan analiziran u istraživanju)

Umanjenja porezne osnovice

isporuke koje ne podliježu oporezivanju (prikazani, ali se ne smatraju poreznim izdacima u ovom istraživanju)

isporuke oslobođene poreza – tuzemne, bez prava na odbitak pretporeza i izvozne, s pravom na odbitak pretporeza (prikazani, ali se ne smatraju poreznim izdacima u ovom istraživanju)

isporuke po nultoj stopi

Budući je ovo prvo istraživanje poreznih izdataka u hrvatskom poreznom sustavu, dopustili smo si maksimalnu slobodu u odabiru stavki. No ovo je općenita podjela, jer je katkad vrlo teško razlikovati kojoj kategoriji pripada određeni porezni izdatak.

Različiti oblici poreznih olakšica u hrvatskom poreznom sustavu imaju određene značajke, i to:

- porezne su olakšice različite metode umanjenja porezne obveze ili umanjenja porezne osnovice,
- poreznu je obvezu ili poreznu osnovicu moguće umanjiti za određene ili za sve porezne obveznike,
- primjenjuju se za više vrsta poreza.

U sljedećoj su tablici navedeni ukupni nominalni iznosi poreznih izdataka u poreznom sustavu Hrvatske od 2001. do 2004. godine.

Tablica 4. Nominalni iznos ukupnih poreznih olakšica za sve razine vlasti
 od 2001. do 2004. (u mil. kn)

	2001.	2002.	2003.	2004.
Porez na dohodak				
osobni odbitak ^a	42.803,0	44.962,0	49.414,0	52.666,0
ostale olakšice	2.023,2	2.598,0	4.332,4	4.897,9
Porez na dobit				
<i>Umanjenje porezne osnovice</i>				
poticaji za zapošljavanje, istraživanja i razvoj te za školovanje i stručno usavršavanje	178,4	276,5	1.263,0	1.626,3
<i>Umanjenje poreza na dobit</i>				
olakšice i oslobođenja na području PPDS-a, grada Vukovara, za korisnike slobodnih zona i poticaji za ulaganja	50,6	63,3	122,9	152,9
Porez na promet nekretnina				
iznos oslobođenja od plaćanja poreza	17,9	33,8	57,8	72,1
umanjeni porez pri prvokupu	0,0	12,2	174,1	194,3
umanjeni porez na PPDS-u	0,0	24,8	38,1	55,0
PDV				
isporuke koje ne podliježu oporezivanju ^a	15.773,0	17.018,5	19.876,6	21.124,2
isporuke oslobođene poreza ^a	36.447,2	39.679,1	42.070,1	49.397,9
isporuke po stopi 0%	17.582,7	19.331,3	21.491,7	23.502,8

^a Te olakšice u ovom istraživanju ne smatraju se poreznim izdacima.

Izvor: Središnji ured Porezne uprave, Ministarstvo financija

Iz tablice je vidljivo kako najveći nominalni iznosi olakšica na koje nije primijenjena porezna stopa pripadaju porezu na dohodak i na dodanu vrijednost.

Ukupni se broj i nominalni iznosi poreznih izdataka na koje nije primijenjena porezna stopa od 2001. godine povećavaju. Najveći iznosi izdvajani su unutar osobnog odbitka u sustavu oporezivanja dohotka i isporuka oslobođenih poreza i isporuka po nultoj stopi u sustavu oporezivanja dodane vrijednosti.

No napominjemo kako su to samo ukupni nominalni iznosi pojedinih stavki u sustavu oporezivanja dohotka, dobiti, prometa nekretnina i dodane vrijednosti u razdoblju od 2001. do 2004. godine. Da bi se vidjelo koliko je u njima izgubljenih prihoda, potrebno je na te iznose primijeniti poreznu stopu (ovisno o poreznom obliku) i udio poreza, tj. iznos koji se uobičajeno izdvaja za državnu blagajnu (unutar zajedničkih poreza).

Ukupno je analizirano 18 stavki poreznih izdataka u sustavu poreza na dohodak, 6 u sustavu oporezivanja dobiti, 3 u sustavu oporezivanja prometa nekretnina i jedna stavka (3 su stavke prikazane) u sustavu oporezivanja PDV-om.

Zakonodavni okvir, popis i izračun poreznih izdataka

Od osamostaljenja Republike Hrvatske porezni je sustav bio podložan čestim promjenama. Nažalost, svaka se promjena odražavala i na prihode od poreza na dohodak i dobit, ali i na prihode od drugih poreznih oblika koji su se mijenjali.

U ovom ćemo dijelu prikazati stavke poreznih izdataka u sustavu oporezivanja dohotka, dobiti, prometa nekretnina i dodane vrijednosti.

3. Porez na dohodak

U prvom dijelu ovog poglavlja općenito ćemo govoriti o porezu na dohodak. Poseban je naglasak stavljen na definiranje ukupnog (bruto) dohotka i njegovu važnost kao prihoda državnog proračuna.

U drugom dijelu navedene su promjene u sustavu poreza na dohodak od 2001. do 2004. godine, dok se u trećem dijelu pobliže određuju i računaju stavke koje ulaze u obračun ukupnih poreznih izdataka u porezu na dohodak.

Općenito o porezu na dohodak i njegovoj važnosti

U Hrvatskoj se dohodak definira kao razlika primitaka i izdataka nastalih tijekom poreznog razdoblja, koji se utvrđuju načelom blagajne, tj. tek nakon primljenih uplata odnosno obavljenih isplata. Oporezuje se dohodak iz šest izvora – od nesamostalnog rada, samostalne djelatnosti, imovine i imovinskih prava, kapitala, osiguranja i drugi dohoci.

Iznosi prikupljeni od poreza na dohodak dijele se među različitim razinama vlasti u određenim postocima. Sljedeća tablica prikazuje postotke prihoda od poreza na dohodak koji ulaze u državni proračun, odnosno idu u proračune lokalnih i regionalnih jedinica. Različiti postoci vrijede za Grad Zagreb i za ostale lokalne jedinice, što je vidljivo iz dvaju zasebnih stupaca.

Tablica 5. Raspodjela prihoda od poreza na dohodak među različitim razinama vlasti (u %)

	Udio države (Grad Zagreb)	Udio države (ostali gradovi, općine i županije)	Zakon
od 1. siječnja 1994.	55	70	NN 117/97
od 1. travnja 2000.	55	60	NN 33/00
od 1. srpnja 2001.	45,2 = 24,2+21	50,2 = 29,2+21	NN 59/01
od 1. siječnja 2002.	45,6 = 24,6+21	50,6 = 29,6+21	NN 107/01
od 1. siječnja 2003.	42,6 = 21,6+21	46,6 = 25,6+21	NN 150/02

Izvori: NN, razni brojevi, Zakon o financiranju jedinica lokalne uprave i samouprave (NN 117/93, 33/00, 73/00, 59/01, 107/01, 117/01, 150/02, pročišćeni tekst).

Od 2001. godine zbog decentralizacije financiranja lokalnih jedinica sustav raspodjele prihoda postaje znatno složeniji. Unutar državnog proračuna formirana je pozicija potpore izravnjanja za decentralizirane funkcije, na koju se izdvaja 21% prikupljenih prihoda. S tog računa daju se potpore izravnjanja za općine i gradove koji ne mogu samostalno financirati decentralizirane funkcije (osnovno i srednje školstvo, socijalnu skrb, zdravstvo). Kao što se može vidjeti, promjene u formulama raspodjele prihoda od poreza na dohodak postale su od 2001. godine prava tradicija.

O važnosti poreza na dohodak kao prihoda državnog proračuna najbolje govori sljedeća tablica koja prikazuje udio poreza na dohodak u ukupnim poreznim prihodima državnog proračuna i u BDP-u razdoblju od 2001. do 2004. godine. Naime, porez na dohodak zajednički je porez (osim poreza na dobit i promet nekretnina) koji se dijeli između tri razine vlasti. Prihodi prikupljeni po osnovi poreza na dohodak dijelom pripadaju državnom proračunu, a dijelom proračunima županija, gradova i općina i dijele se prema zakonom određenim formulama.

Tablica 6. Udio prihoda od poreza na dohodak u ukupnim poreznim prihodima državnog proračuna i u BDP-u (u mil. kn i u %)

	2001.	2002.	2003.	2004.
BDP	165.640	179.390	193.067	207.082
Ukupni porezni prihodi državnog proračuna	40.493	42.810	45.281	47.150
Prihodi državnog proračuna od poreza na dohodak	3.404	3.363	3.115	3.128
Prihodi konsolidirane opće države od poreza na dohodak	6.445	7.227	7.198	7.765
Udio poreza na dohodak u:				
ukupnim poreznim prihodima državnog proračuna (%)	8,4	7,9	6,9	6,6
BDP-u (%)	2,1	1,9	1,6	1,5

Izvori: MF (2004:201, 212; 2006:194, 216)

Iz tablice je vidljiv pad prihoda od poreza na dohodak svake godine. Time je i njezova važnost u punjenju državnog proračuna sve manja. Nagli pad zabilježen je osobito od 2001. godine, čemu je svakako pogodovao i sve veći obujam raznih poreznih olakšica koje su uvedene tijekom 2000. godine.

Prihodi od poreza na dohodak u državnom proračunu smanjili su se s 3,4 milijarde kuna u 2001. godini na 3,1 milijardu kuna u 2004. godini. Udio prihoda prikupljenih od poreza na dohodak u ukupnim poreznim prihodima državnog proračuna, kao i u BDP-u, smanjivao se tijekom analiziranog razdoblja. Tako se, na primjer, udio poreza na dohodak u ukupnim poreznim prihodima državnog proračuna smanjio s 8,4% u 2001. godini na 6,6% u 2004. godini. Također se udio poreza na dohodak u BDP-u u tom razdoblju smanjio s 2,1 na 1,5%.

Promjene u oporezivanju dohotka od 2001. do 2004. godine

Porez na dohodak uveden je 1. siječnja 1994. godine donošenjem Zakona o porezu na dohodak (NN 109/93). Od te godine doživio je niz promjena¹.

Prva veća izmjena iz 2001. godine donijela je sljedeće:

- umjesto dotadašnje dvije stope (20 i 35%) uvedene su tri: na poreznu osnovicu do 2.500 kuna plaća se 15%, na razliku osnovice između 2.500 kuna i 6.250 kuna porez je 25%, iznad 6.250 kuna plaća se 35%,
- dividende i udjeli u dobiti oporezuju se stopom od 15%. Time se prvi put nakon 1994. godine uvodi oporezivanje dijela dohotka od kapitala i napušta sustav oporezivanja dohotka zasnovanoga na potrošnji,
- kao porezna olakšica u sustav su uvedene i uplaćene premije životnoga, dodatnoga zdravstvenog i dobrovoljnoga mirovinskog osiguranja do visine 80% osnovnoga osobnog odbitka (tj. 1.000 kuna mjesečno ili 12.000 godišnje), koje se mogu re-alizirati nakon predaje godišnje porezne prijave,
- za obrtnike je uvedena i porezna olakšica u obliku odbitka za plaće novozaposlenih tijekom fiskalne godine.

Tako izmijenjen sustav oporezivanja dohotka vrijedio je tijekom 2001. i 2002. godine. Za 2003. godinu uvedene su nove, veće izmjene u oporezivanju dohotka, i to:

- povećanje osnovnog osobnog odbitka s 1.250 na 1.500 kuna,
- izmjena osobnih odbitaka za uzdržavane članove obitelji i za PPDS-ove,
- promjena rasporeda i uvođenje četvrte porezne stope: za dohodak do 3.000 kuna 15%, do 6.750 kuna 25%, do 21.000 kuna 35%, iznad 21.000 kuna 45%,
- olakšice za kupnju stana ili kuće (i otplate kamata na stambeni kredit), za podstanare (50% godišnje najamnine plaćene najmodavcu) te olakšice za troškove zdravstvenih usluga i nabavu ortopedskih pomagala ako se oni ne financiraju iz osnovnoga, dopunskoga ili privatnog osiguranja.

Za 2004. godinu vrijedile su iste odredbe Zakona o porezu na dohodak poput onoga iz 2003. godine. Dakle, u razdoblju 2000-2004. godine Zakon se mijenjao tri puta. Izmjene i dopune većinom su se odnosile na uvođenje novih poreznih olakšica, oslobođenja i poticaja koje su predmet ovoga istraživanja. No krajem 2004. godine donesen je sasvim novi Zakon, koji se primjenjuje od 2005. godine.²

¹ Zakon je mijenjan i dopunjavan sedam puta. Zasižno su najveće zakonske promjene one koje su se dogodile tijekom 2001. i 2003, odnosno 2005. godine. Naime, krajem 2000. godine donesen je novi Zakon o porezu na dohodak koji se primjenjuje od 1. siječnja 2001. (NN 127/00), mijenjan je i dopunjavan tri puta (NN 150/02, 163/03 i 30/04), a primjenjivao se do 2004. godine.

² Iako se u našem istraživanju njima nećemo baviti, navodimo i *promjene za 2005. godinu*. Novi Zakon o porezu na dohodak (NN 177/04) i Pravilnik o porezu na dobit (NN 01/05) u primjeni su od početka 2005. Čini se da je novi zakon jednostavniji, pregledniji, potpuniji i razumljiviji. I on u prvi plan stavlja socijalnu komponentu, posebice u dijelu odredbi kojima se utvrđuje visina osobnog odbitka (neoporezivi dio dohotka), povećanje osobnog odbitka za uzdržavane članove uže obitelji i djecu, invalidnost poreznih obveznika i njihovih članova obitelji, oslobođenje obiteljskih mirovina od plaćanja tog poreza članova obitelji poginulih branitelja iz Domovinskog rata i obiteljskih mirovina djece što ih ona ostvaruju nakon smrti roditelja. Posebno mjesto u novom zakonu imaju poticaji za zapošljavanje i povećanje gospodarske aktivnosti na PPDS-ovima i na brdsko-planinskim područjima.

Zakonodavni okvir poreza na dohodak do 2004. godine čine:

- Zakon o porezu na dohodak (NN 127/00, 150/02, 163/03, 30/04),
- Opći porezni zakon (NN 127/00, 86/01, 150/02),
- Pravilnik o porezu na dohodak (NN 140/03, 188/03, 198/03 koji su naslijedili stari Pravilnik 54/01, 2/03),
- Pravilnik o samostalnim djelatnostima koje se mogu paušalno oporezivati te načinu utvrđivanja i oporezivanju paušalnog dohotka (NN 90/03),
- Pravilnik o amortizaciji (NN 54/01),
- Odluka o potvrđivanju statusa pripadnosti općina trećoj skupini područja posebne državne skrbi (NN 138/02).

Dakle, uvedene su brojne promjene sustavu poreza na dohodak od njegova uvođenja do danas. Za potrebe ovog istraživanja najvažnije su promjene nastale tijekom 2000. i 2001. godine.

Stavke koje ulaze u obračun ukupnih poreznih izdataka u porezu na dohodak

Najprije ćemo objasniti način izračunavanja porezne obveze i analizirane stavke unutar poreza na dohodak.

Shema 2. Trenutačni način izračuna obveze poreza na dohodak

I.	oporezivi primici iz svih izvora – izdaci prilikom ostvarivanja tih primitaka = bruto-dohodak
II.	bruto-dohodak – odbitak od dohotka (porezne osnovice) ³ – preneseni gubici = oporezivi dohodak
III.	oporezivi dohodak x porezna/porezne stopa/stope = privremena obveza poreza na dohodak
IV.	privremena obveza poreza na dohodak – odbitak od porezne obveze = konačna obveza poreza na dohodak

Oporezivi dohodak definira se kao bruto-dohodak (tj. dohodak iz svih izvora umanjnjen za troškove stjecanja tog dohotka) umanjnjen za porezne odbitke i za porezna izuzeća. Primjenom progresivnih poreznih stopa (15, 25, 35 i 45%) na oporezivi dohodak dobiva se obveza plaćanja poreza na dohodak. Jednom kada se dobije obveza poreza na dohodak, ona se dalje može umanjniti za odbitke od porezne obveze kako bi se dobila konačna obveza poreza na dohodak. Porezne odbitke, porezna izuzeća i odbitke od porezne obveze nazivamo poreznim olakšicama.

Upravo je na tom području problem definiranja i obuhvata poreznih izdataka najočitiiji. Naime, poreznim izdacima možemo smatrati i stavke izuzete iz dohotka (izdaci nastali prilikom ostvarivanja primitaka). No možda je najjednostavnije i najispravnije, kao

³ Porezni odbici i izuzeća.

što čini kanadsko ministarstvo financija, nabrojati i izračunati sve stavke unutar pojedinog poreznog oblika, a čitatelju dati slobodu u odabiru hoće li pojedina stavka za njega biti porezni izdatak ili ne. To je većim dijelom logika kojom ćemo se i mi u ovom istraživanju voditi.

Odbici od dohotka i odbici od poreza na dohodak

Osnovna podjela je podjela na stavke koje umanjuju poreznu osnovicu (odbici od dohotka) i na stavke koje umanjuju poreznu obvezu (odbici od porezne obveze).

Napomena: U ovom se istraživanju, prema odredbama Zakona o porezu na dohodak, poreznim izdacima ne smatraju: primici koji ne ulaze u dohodak (primici od kamata na kunsku i deviznu štednju, primici od kamata po vrijednosnim papirima, nasljedstva i darovanja ili primici od otuđenja), kao ni neoporezive svote naknada (prijevozni troškovi, upotreba privatnog automobila u službene svrhe), potpora (invalidnost radnika, smrt radnika ili člana uže obitelji, bolovanja duža od 90 dana u jednoj godini), nagrada što ih poslodavci isplaćuju zaposlenicima (za godine staža, dar djetetu, prigodne nagrade), dodaci (terenski i pomorski ili naknada za odvojeni život) te otpremnine (odlazak u mirovinu, poslovno i osobno uvjetovani otkaz, ozljeda na radu).

Pogledajmo sada stavke poreznih izdataka u sustavu oporezivanja dohotka.

Odbici od dohotka (umanjenje porezne osnovice). U tu skupinu poreznih izdataka pripadaju svi oblici osobnih odbitaka, poticaji i porezne olakšice.⁴

1. Odbici

Razlikujemo osnovne osobne odbitke te odbitke za umirovljenike i za uzdržavane članove obitelji. *Osobne odbitke* čine iznosi dohotka koji nisu oporezivi, tj. koji umanjuju poreznu osnovicu. Naime, sa stajališta pravednosti smatra se kako ne treba oporezivati dohodak koji služi za pokrivanje osnovnih životnih potreba poreznog obveznika, tzv. egzistencijalni minimum. *Osobni odbitak* čine faktori osobnog odbitka⁵ i iznos osnovnog osobnog odbitka za tu godinu. Međusobno pomnoženi, ukupni faktor i iznos osnovnoga osobnog odbitka daju ukupni iznos osobnog dijela odbitka od dohotka. Tomu se iznosu dodaju i iznosi dijela osobnog odbitka za zdravstvene usluge i zdravstveno osiguranje, stambene potrebe i dane darove⁶.

- *Osnovni osobni odbitak.* Osobni odbici odobravaju se za svakog poreznog obveznika i tada se nazivaju *osnovnim osobnim odbitkom*. Iznosi osnovnih osobnih odbitaka u razdoblju od 1994. do 2000. godine povećani su više od četiri puta.

⁴ Članci 29, 40, 41, 42, 43 i 43.a Zakona o porezu na dohodak, NN 127/00, 150/02, 163/03 i 30/04.

⁵ Faktor osobnog odbitka ovisi o broju uzdržavanih članova, te o posebnim životnim okolnostima poreznog obveznika tj. o tome živi li na području od posebne državne skrbi (PPDS-u) ili ne. Ako živi, važno je kojoj kategoriji PPDS-a pripada njegova lokalna jedinica u kojoj živi (tri su kategorije).

⁶ Novi odbici pri oporezivanju dohotka za troškove zdravstvene zaštite, određenih stambenih potreba te umanjenja porezne osnovice za plaće novozaposlenih i nagrade učenicima za vrijeme prakse i naukovanja uvedene su od 1. siječnja 2003. godine. Krajem 2003. povećava se i neoporezivi iznos prigodnih nagrada s 1.000 na 1.600 kn.

U drugoj polovici 1994. godine taj je iznos bio 400 kuna mjesečno, te se tijekom 2001. godine povećao na 1.250 kuna na mjesec. Tijekom 2003. godine povećan je na 1.500 kuna, no od početka 2005. godine iznosi 1.600 kuna mjesečno.

- *Osnovni osobni odbitak za umirovljenika.* Iznos osnovnoga osobnog odbitka za umirovljenika 2001. i 2002. iznosio je do 2.500 kuna na mjesec, dok se za 2003. i 2004. godinu taj iznos povećao na 2.550 kuna. Od početka 2005. godine iznosi do 3.000 kuna.
- *Osnovni osobni odbitak za uzdržavane članove obitelji.* Porezni obveznik koji uzdržava suprugu, djecu, invalidne i druge članove uže obitelji osim osnovnoga osobnog odbitka od dohotka može odbiti i osobne odbitke za uzdržavane članove obitelji. Osobni odbici za uzdržavane članove obitelji izražavaju se faktorima u odnosu prema osnovnome osobnom odbitku. Tako za prvo uzdržavano dijete ili uzdržavanu suprugu porezni obveznik može odbiti iznos od 0,5 osnovnog osobnog odbitka, za drugo dijete 0,7, za treće dijete 1,00 itd., a za uzdržavane osobe s invaliditetom 0,3 osnovnoga osobnog odbitka.

Osnovna značajka promjena osnovnih osobnih odbitaka od 2001. do 2004. godine jest to što su se faktori smanjili, ali su mjesečni iznosi povećani. Primjerice, iznos osnovnog osobnog odbitka povećan je s 1.250 kuna u 2001. godini na čak 1.600 kuna od 2005. godine. Vjerojatno su sve te izmjene imale velik utjecaj na strukturu i raspored poreza na dohodak. S obzirom na to da se mijenja dosta elemenata tog poreza, teško je predvidjeti kako će se kretati veličina ukupnoga poreznog tereta i njegov raspored za pojedine porezne obveznike. No zašto su te promjene važne? Važne su zato što u Hrvatskoj učinak osobnog odbitka ima presudno značenje za progresivnost poreza na dohodak. Naime, njime je postignuto između 87,1% (1997) i 95,4% (2003) progresivnosti cijeloga sustava (Urban, 2006:3), no tim se pitanjem nećemo baviti u ovom istraživanju.

Napomena: Kategorije odbitaka za porezne obveznike i članove njihovih obitelji u većini poreznih sustava ne smatraju se poreznim izdacima nego sastavnim dijelom tih sustava. Isto je načelo poštovano i u ovom istraživanju. Osnovni i osobni odbici za uzdržavane članove ne smatraju se poreznim izdacima, ali su iznosi izdvajani za tu svrhu prikazani radi uvida o njihovoj visini i socijalnom učinku koji se njima postiže.

2. Poticaji prikazani kao umanjeње dohotka

Krajem 2003. godine, uz postojeće poticaje zapošljavanja, uvode se i poticaji:

- za školovanje i stručno usavršavanje (u visini ukupno nastalih izdataka u tom razdoblju),
- za istraživanje i razvoj (100-postotno umanjeње porezne osnovice za troškove istraživanja i razvoja te za troškove amortizacije za stečenu nematerijalnu imovinu),
- zapošljavanju (za plaće novozaposlenih osoba i za nagrade učenicima na praktičnom radu), koji su prije bili u sustavu oporezivanja dohotka. Porezni obvezni-

ci koji obavljaju samostalnu djelatnost mogu za iznos plaća i doprinosa na plaću novih radnika umanjiti poreznu osnovicu za razdoblje od godine dana od dana njihova zaposlenja. Na taj je način odbijanje tih plaća omogućeno dva puta: jedanput kao izdatak koji umanjuje primitke dohotka, drugi put kao umanjjenje izračunane porezne osnovice.

3. Porezne povlastice

- Samostalnim umjetnicima i kulturnim djelatnicima također su dane neke olakšice nazvane oslobođenjima i olakšicama fizičkim osobama koje obavljaju umjetničku i kulturnu djelatnost (čl. 42. Zakona o porezu na dohodak NN 127/00).
- I novčane se donacije u iznosu 2% ukupno ostvarenih primitaka prethodne godine radi poticanja kulture, odgoja i obrazovanja, znanosti te humanitarnih, športskih i vjerskih djelatnosti smatraju neoporezivim izdacima. Na taj je način za takva davanja poreznom obvezniku umanjena porezna osnovica.

• Područja posebne državne skrbi, brdsko-planinska područja i otoci

Područja posebne državne skrbi (PPDS), brdsko-planinska područja i otoci. Godine 1996. utvrđene su tri skupine PPDS-ova⁷, na kojima se nalazi 180 lokalnih jedinica (u prvoj skupini 50, u drugoj 61, te u trećoj 69). Prva i druga skupina određene su na temelju stupnja gospodarske štete prouzročene ratnim razaranja do 1996. godine. Treća se skupina ocjenjuje na temelju četiriju kriterija: ekonomske razvijenosti, strukturnih poteškoća, demografskoga i posebnog kriterija. Utvrđeno je da sve tri skupine mogu obuhvatiti do 15% ukupnog stanovništva Hrvatske. Tim područjima država je redovito osiguravala dotacije iz državnog proračuna. Međutim, od 2000. godine država uvodi dodatne poticajne mjere za PPDS-ove. Tako se prihodi od poreza na dohodak i dobit (koji se inače dijele između središnje države i lokalnih jedinica) do 2005. godine potpuno ustupaju općinama i gradovima na tim područjima. Dodatno, na PPDS-u uz određene uvjete postoje i porezna oslobođenja od plaćanja poreza na promet nekretnina.

Tablica 7. Raspodjela poreza na područjima posebne državne skrbi (u %)

	Središnja država	Županije	Općine i gradovi na PPDS-u
Porez na dohodak	–	10	90
Porez na dobit	–	10	90

- *Brdsko-planinska područja.* Od 2002. godine 45 lokalnih jedinica radi poticanja bržega i ravnomjernijega gospodarskog razvoja dobilo je status brdsko-planinskih područja. U njima su uvedeni jednaki porezni poticaji te sudjelovanje u dijeljenju

⁷ Zakon o područjima posebne državne skrbi, NN 44/96 i 26/03.

poreznih prihoda, kao i na PPDS-u. Brdsko-planinska područja porezno su izjednačena s trećom kategorijom PPDS-ova⁸.

Radi zaštite otoka te bržeg demografskog razvoja Vlada je u 2003. godini donijela poticajne mjere za razvoj 45 otočkih lokalnih jedinica u obliku povlastica za kupnju ili zakup poljoprivrednog zemljišta, za financiranje kapitalnih projekata vode i vođopskrbe, prostorno planiranje te poboljšanje prometne infrastrukture.

U Hrvatskoj ima čak 270 lokalnih jedinica (općina i gradova) koji imaju poseban status u sustavu financiranja i kojima središnja država osigurava niz poreznih olakšica, ustupa cijeli prihod od poreza na dohodak i dobit ili dio tog prihoda te dodatno osigurava dotacije za vodoravno fiskalno izravnjanje (Bajo i Bronić, 2004). Primjerice, obveznicima i uzdržavanim članovima njihove uže obitelji na PPDS-u osnovni je osobni odbitak u 2001. godini (iznos odobren svim poreznim obveznicima) iznosio 2.500, 3.125 ili 3.750 kuna, ovisno o PPDS-u u kojemu prebivaju i borave. Do 2005. godine ti su iznosi narasli na 2.400 za 3. skupinu PPDS-ova i brdsko-planinska područja, 3.200 za 2. skupinu PPDS-ova te 3.840 kuna za 1. skupinu PPDS-ova.

Dodatno, ako porezni obveznici na tim područjima obavljaju samostalnu djelatnost, njihov se ostvareni dohodak u 2001. godini umanjivao za 25,50 odnosno 75%, ovisno o PPDS-u. I ti su postoci povećani, te su, primjerice, u 2005. godini iznosili 25% umanjivanja za 3. skupinu, 75% za 2. skupinu te 100% za 1. skupinu PPDS-ova. Na taj im se način umanjuje osnovica za obračun poreza.

Za obavljanje samostalne djelatnosti u Vukovaru, uz uvjet da poduzetnik od 2001. godine zapošljava više od pet radnika, od kojih pola prebiva i boravi u Vukovaru, poslodavac ne plaća porez na dohodak u 2000. godini i još pet godina, a nakon toga plaća 25% poreza. No do 2005. godine i ti su uvjeti promijenjeni.

Odbici od porezne obveze. Jedini oblik odbitka od porezne obveze jest umanjivanje poreza za olakšicu hrvatskih ratnih vojnih invalida (HRVI). Drugim riječima, fizičke osobe kojima je prema posebnom propisu rješenjem utvrđen status HRVI-ja iz Domovinskog rata, ne plaćaju porez na dohodak od nesamostalnog rada i mirovina razmjerno stupnju utvrđene invalidnosti.⁹ Dodatno, od početka 2005. godine uvedeno je i oslobođenje za članove obitelji smrtno stradalog, zatočenoga ili nestalog hrvatskog branitelja iz Domovinskog rata, koji ne plaćaju porez na dohodak od obiteljske mirovine ostvarene prema Zakonu o pravima hrvatskih branitelja.¹⁰

Dakle, u hrvatskom sustavu poreza na dohodak postoje brojni odbici od porezne osnove i samo jedan odbitak od porezne obveze.

---

⁸ Zbog snažnog lobiranja i nepostojanja jasnih kriterija, u brdsko-planinska područja ulaze i pojedine općine i gradovi čiji fiskalni kapacitet omogućuje financiranje tekućih rashoda. Glavni je problem to što nije napravljena dobra revizija te nije utvrđeno koliko se povećao fiskalni kapacitet lokalnih jedinica na PPDS-ovima u brdsko-planinskim područjima te koliko je tih lokalnih jedinica koje ne trebaju biti u posebnom sustavu financiranja, no to nije predmet ovog istraživanja.

⁹ Članak 39. starog odnosno 53. novog Zakona o porezu na dohodak.

¹⁰ Članak 30. stavak 4. i članak 39. Zakona o porezu na dohodak.

Izračun ukupne visine izdataka u porezu na dohodak

Metodom izgubljenih prihoda na temelju podataka iz Središnjeg ureda Porezne uprave Ministarstva financija i na temelju vlastitih procjena pokušat ćemo izračunati ukupnu visinu poreznih izdataka u sustavu oporezivanja dohotka u razdoblju od 2001. do 2004. godine.

Olakšice koje umanjuju poreznu osnovicu nazivamo i odbicima, i njih je u 2001. i 2002. godini bilo ukupno 12, odnosno u 2003. i 2004. godini 16. Odbitke, nadalje, dijelelimo na osobni odbitak i ostale odbitke. U osobni odbitak svrstavaju se osnovni osobni odbitak (A1) i dodatni osobni odbitak za uzdržavane članove obitelji (A2). *No kategorije A1 i A2 prikazujemo, ali ne smatramo ih poreznim izdatkom.* Ostali su odbici sve ostale olakšice koje umanjuju poreznu osnovicu (D1 do D16).

Drugu skupinu olakšica koje umanjuju poreznu obvezu nazivamo umanjenjima porezne obveze, a u promatranom razdoblju pojavljivala se samo jedna takva olakšica.

U sljedećoj shemi navedene su sve analizirane olakšice u sustavu oporezivanja dohotka u Hrvatskoj.

Shema 3. Popis olakšica u sustavu oporezivanja dohotka

Odbici od osnovice		
Osobni odbitak	A1	osnovni osobni odbitak poreznog obveznika
	A2	dodatak osobnom odbitku u ime uzdržavanih članova
Ostali odbici (6 vrsta)		
isključeni primici	D1	neoporezivi primici umjetnika
	D2	neoporezivi dio umjetničkog honorara
uvećanja izdataka	D3	premije životnog osiguranja s obilježjem štednje, premije dopunskoga i privatnoga zdravstvenog osiguranja, premije dobrovoljnoga mirovinskog osiguranja
	D4	umanjenje dohotka na području PDS-a i grada Vukovara
	D5	uvećani izdaci otpisa
	D6	porezno priznati izdaci reprezentacije
umanjenja dohotka	D7	plaće novozaposlenih osoba i nagrade učenicima na praktičnom radu
uvećanja osobnog odbitka	D8	izdaci za školovanje i stručno usavršavanje
	D9	izdaci za istraživanje i razvoj
uvećanja osobnog odbitka	D10	dodatni osobni odbitak za osobe koje žive na PPDS-u i na drugim područjima
	D11	plaćeni doprinosi za zdravstveno osiguranje u tuzemstvu
	D12	izdaci za zdravstvene usluge
	D13	izdaci za zadovoljavanje stambenih potreba
	D14	izdaci za darovanja u kulturne, umjetničke i slične svrhe
	D15	paušalni izdaci za obveznike koji su ostvarili neke oblike dohotka od imovine
f. paušalni izdaci	D16	paušalni izdaci za obveznike koji su ostvarili dohodak od nekih drugih samostalnih djelatnosti
Odbici od porezne obveze		
	C1	umanjenje poreza za olakšicu HRVI

Iz prethodne sheme vidljivo je kako postoji ukupno 19 stavki koje se mogu smatrati poreznim izdacima u okviru poreza na dohodak.

Izračun poreznog izdatka na temelju iznosa olakšice unutar poreza na dohodak relativno je složeniji nego za druge poreze. Naime, u sustavu poreza na dohodak uvedeno je nekoliko graničnih poreznih stopa kojima se množe dijelovi osnovice kako bi se dobila porezna obveza.

U 2001. i 2002. godini postojale su tri porezne stope – 15, 25 i 35%, a nakon toga uvedena je i stopa od 45%. Zbog višestopnog sustava svi obveznici nemaju jednaku korist od jedne kune odbitka – obveznici koji ostvaruju više dohotke ulaze u razrede u kojima se osnovica množi s višim graničnim poreznim stopama.¹¹ Isto vrijedi ako problem promatramo s gledišta države – odbici dani osobama s većim dohocima znače veći porezni izdatak po kuni odbitka nego odbici dani obveznicima s nižim dohocima. Dakle, za precizan izračun poreznih izdataka poreza na dohodak očita je potreba za detaljnijim podacima o raspodjeli odbitaka među poreznim obveznicima.¹²

Metoda izračuna poreznih izdataka u sustavu oporezivanja dohotka. Referentna se osnovica izračunava na temelju stvarnih podataka o dohotku, odbicima i prenesenom gubitku, kao u formuli (1).

$$\text{Referentna osnovica} = \text{dohodak} - \text{preneseni gubitak} - \text{osobni odbitak} - \text{ostali odbici} \quad (1)$$

Referentna se osnovica dijeli, te se svaki dio množi odgovarajućom stopom. Iznosi se zbrajaju u poreznu obvezu koju nazivamo *referentnom poreznom obvezom*.

Referentnu osnovicu razlikovat ćemo od simulirane osnovice, a referentnu poreznu obvezu od simulirane porezne obveze. Želimo, zapravo, znati koliki bi porezni prihod bio da u sustavu nije bilo odbitka i . Kako bismo dobili taj rezultat, najprije izračunavamo simuliranu osnovicu, koja je jednaka referentnoj osnovici uvećanoj za iznos odbitka i , kao što prikazuje formula (2).

$$\text{Simulirana osnovica } i = \text{referentna osnovica} + \text{iznos odbitka } i \quad (2)$$

Simulirana se osnovica dijeli, te se svaki dio množi odgovarajućom stopom. Dobiiveni se iznosi zbrajaju u poreznu obvezu koju nazivamo *simuliranom poreznom obvezom za odbitak i* .

Sada se porezni izdatak za odbitak i izračunava kao razlika simulirane i referentne porezne obveze, što je prikazano u formuli (3).

$$\text{Porezni izdatak } i = \text{simulirani porez } i - \text{referentni porez} \quad (3)$$

¹¹ Na primjer, za obveznika čija je osnovica u 2004. godini bila 200.000 kuna, 1 kuna olakšice znači smanjenje porezne obveze od 45 lipa; za obveznika kojemu je najviša granična stopa jednaka 15%, 1 kuna olakšice znači smanjenje porezne obveze od 15 lipa.

¹² Za potrebe istraživanja *Redistributivni učinci poreza na dohodak u Hrvatskoj* (Urban, 2006) prikupljeni su podaci o dohotku, olakšicama i porezu pojedinačnih obveznika poreza na dohodak (uzorci od 5% populacije). Ti uzorci omogućuju simulacije poreznog tereta na temelju kojih ćemo izračunati porezne izdatke za svaku pojedinu olakšicu.

Prikazani postupak ponavljamo za svaki pojedini odbitak.

Na spomenuti način, uz primjenu nekoliko graničnih stopa, oporezuje se glavnina dohotka u Hrvatskoj – dohodak od plaća, mirovina i obrta. Međutim, neke vrste dohotka – od imovine, drugih samostalnih djelatnosti i kapitala, oporezuju se istom stopom, bez obveze unošenja tih dohodaka u godišnju poreznu prijavu. S tim vrstama dohotka povezane su olakšice D15 i D16. Riječ je o tzv. *paušalnim izdacima* koji se oduzimaju od dohotka kako bi se dobila osnovica, koja se zatim oporezuje jedinstvenom stopom.

Baze podataka kojima se koristimo omogućuju razlikovanje dohotka koji je prijavljen u godišnjoj poreznoj prijavi (GPP-u) od onoga koji nije. Za dohodak od imovine i drugih samostalnih djelatnosti koji je prijavljen u GPP-u izračun poreznih izdataka za olakšice D15 i D16 obavlja se na već spomenuti način. Za dio dohotka izvan GPP-a primjenjuje se jednostavna formula po kojoj se iznos olakšice množi stopom kojom se oporezivao taj dohodak. To je prikazano formulom (4). Iznosi poreznih izdataka za olakšice D15 i D16, posebno izračunani za dohodak unutar i izvan GPP-a, zbrajaju se te dobivamo njihove ukupne iznose.

Porezni izdatak i = iznos olakšice i x jedinstvena stopa	(4)
--	-----

Pri umanjnju porezne obveze cjelokupni je iznos olakšice porezni izdatak, te nema potrebe za takvim načinom izračunavanja.

Sljedeće tablice prikazuju ukupne nominalne iznose danih olakšica¹³, te iz njih izračunane porezne izdatke prema pojedinoj olakšici u razdoblju od 2001. do 2004. godine, i to za opću državu, ali i kao gubitak samo državnog proračuna unutar poreza na dohodak.

Najveći iznosi nominalnih olakšica izdvajani su unutar umanjnja porezne osnovice. Procjena je da je samo za osnovni osobni odbitak poreznog obveznika (A1) izdvojeno od 35 milijardi kuna u 2001. do gotovo 44 milijarde kuna u 2004. godini nominalnih iznosa olakšice. I kao dodatak osobnom odbitku u ime uzdržavanih članova (A2) izdvojeni su golemi nominalni iznosi olakšice, prosječno 8,1 milijardu kuna u analiziranom razdoblju. Zajedno za A1 i A2 olakšice izdvojene su gotovo 43 milijarde kuna u 2001. do gotovo 53 milijarde kuna u 2004. godini. Povećanje je najvećim dijelom rezultat povećanja samog iznosa osnovnoga osobnog odbitka u analiziranom razdoblju. No kategorije osnovnoga i osobnog odbitka za uzdržavane članove ponajprije su socijalne kategorije i u literaturi, a i u ovom se istraživanju ne smatraju poreznim izdatkom. Rezultate smo naveli kako bi se dobila slika koliko oni opterećuju državni proračun i proračun opće države, no pretpostavljamo da je kategorija osnovnog osobnog odbitka sastavni dio poreznog sustava kojim se ostvaruje egzistencijalni minimum svih poreznih obveznika.

Od ostalih nominalnih iznosa olakšica izdvajaju se iznosi dani za olakšice za uplaćene premije životnog osiguranja s obilježjem štednje, premije dopunskoga i privatnoga zdravstvenog osiguranja te uplaćene premije dobrovoljnoga mirovinskog osiguranja (D3), dodatni osobni odbitak za osobe koje žive na PPDS-u i na drugim područjima (D10), paušalni izdaci za obveznike koji su ostvarili neke oblike dohotka od imovine (D15) i paušalni izdaci za obveznike koji su ostvarili dohodak od nekih drugih samostalnih djelatno-

¹³ To su izračuni Instituta za javne financije, a službeni podaci Središnjeg ureda Porezne uprave za usporedbu su dani u prilogima.

sti (D16). Najveći iznosi izdvojeni su za olakšicu dodatnoga osobnog odbitka za osobe koje žive na PPDS-u i drugim porezno posebno tretiranim područjima (D10), i to od gotovo pola milijarde kuna u 2001. do 1,8 milijardi kuna u 2004. godini. I to je pretežito rezultat zakonskog povećanja iznosa osnovnog osobnoga odbitka koji je dan obveznicima poreza na dohodak koji imaju prebivalište i borave na PPDS-u.

Tablica 8. Nominalni iznosi olakšica, oslobođenja i odbitaka u prihodima od poreza na dohodak opće države od 2001. do 2004. (u mil. kn)

	2001.	2002.	2003.	2004.
I. Umanjenje porezne osnovice				
<i>Ukupni ostali odbici (D)</i>	2.023,2	2.600,0	4.332,4	4.897,9
D1 neoporezivi primici umjetnika	0,2	0,8	0,5	0,0
D2 neoporezivi dio umjetničkog honorara	28,3	26,2	23,9	28,5
D3 premije životnog osiguranja s obilježjem štednje, premije dopunskoga i privatnoga zdravstvenog osiguranja te premije dobrovoljnoga mirovinskog osiguranja	100,8	388,5	591,7	673,4
D4 umanjenje dohotka na PPDS-ovima i za grad Vukovar	67,6	84,7	100,1	178,8
D5 uvećani izdaci otpisa	187,2	253,3	479,0	348,5
D6 porezno priznati izdaci reprezentacije	4,2	2,2	4,4	2,2
D7 plaće novozaposlenih osoba i nagrade učenicima na praktičnom radu	28,0	59,0	74,6	69,1
D8 izdaci školovanja i usavršavanja	–	–	6,8	9,6
D9 izdaci za istraživanje i razvoj	–	–	0,1	0,7
D10 dodatni osobni odbitak za osobe koje žive na PPDS-u i na drugim područjima	494,6	630,6	1.567,1	1.820,9
D11 plaćeni doprinosi za zdravstveno osiguranje u tuzemstvu	–	–	0,4	0,5
D12 izdaci za zdravstvene usluge	–	–	43,8	102,8
D13 izdaci za zadovoljavanje stambenih potreba	–	–	328,8	506,0
D14 izdaci za darovanja u kulturne, umjetničke i slične svrhe	4,2	2,8	3,5	3,0
D15 paušalni izdaci za obveznike koji su ostvarili neke oblike dohotka od imovine	388,4	390,4	572,7	616,4
D16 paušalni izdaci za obveznike koji su ostvarili dohodak od nekih drugih samostalnih djelatnosti	719,8	761,2	535,1	537,6
<i>Ukupni osobni odbitak (A)</i>	42.804,4	44.965,1	49.417,5	52.670,1
A1 osnovni osobni odbitak poreznog obveznika	35.057,7	36.707,1	41.660,6	43.855,3
A2 dodatak osobnom odbitku za uzdržavane članove	7.746,7	8.258,0	7.757,0	8.814,8
II. Ukupno umanjena porezne obveze (C)				
C1 umanjenje poreza za olakšicu HRVI	11,5	8,3	10,7	14,1

Izvor: izračun autora

Stavke umanjenja porezne obveze, u usporedbi sa stavkama umanjenja porezne osnove, imaju zanemarivu ulogu.

Pogledajmo sada koliko su iznosili porezni izdaci u sustavu oporezivanja dohotka u razdoblju od 2001. do 2004. godine.

Tablica 9. Porezni izdaci unutar poreza na dohodak opće države, stvarni iznosi
 (u mil. kn)

	2001.	2002.	2003.	2004.
I. Umanjenje porezne osnove				
<i>Ukupni ostali odbici (D)</i>	616,7	628,7	939,3	1042,2
D1 neoporezivi primici umjetnika	0,0	0,1	0,1	0,0
D2 neoporezivi dio umjetničkog honorara	8,0	7,1	6,3	8,1
D3 premije životnog osiguranja s obilježjem štednje, premije dopunskoga i privatnoga zdravstvenog osiguranja te premije dobrovoljnoga mirovinskog osiguranja	22,9	87,4	123,0	149,0
D4 umanjenje dohotka na PPDS-ovima i za grad Vukovar	16,5	19,9	21,7	44,7
D5 uvećani izdaci otpisa	62,5	82,6	189,5	133,2
D6 porezno priznati izdaci reprezentacije	1,4	0,5	1,8	0,7
D7 plaće novozaposlenih osoba i nagrade učenicima na praktičnom radu	7,4	16,8	19,7	18,5
D8 izdaci školovanja i usavršavanja	–	–	1,9	2,5
D9 izdaci za istraživanje i razvoj	–	–	0,0	0,2
D10 dodatni osobni odbitak za osobe koje žive na PPDS-u i na drugim područjima	90,0	117,0	261,9	311,3
D11 plaćeni doprinosi za zdravstveno osiguranje u tuzemstvu	–	–	0,1	0,1
D12 izdaci za zdravstvene usluge	–	–	9,7	22,9
D13 izdaci za zadovoljavanje stambenih potreba	–	–	67,7	108,6
D14 izdaci za darovanja u kulturne, umjetničke i slične svrhe	1,4	0,8	1,4	0,9
D15 paušalni izdaci za obveznike koji su ostvarili neke oblike dohotka od imovine	210,8	87,8	85,9	92,5
D16 paušalni izdaci za obveznike koji su ostvarili dohodak od nekih drugih samostalnih djelatnosti	195,9	208,7	148,7	149,1
<i>Ukupni osobni odbitak (A)</i>	7.710,4	8.142,9	8.644,2	9.312,7
A1 osnovni osobni odbitak poreznog obveznika	6.192,8	6.521,3	7.196,6	7.649,8
A2 dodatak osobnom odbitku za uzdržavane članove	1.517,6	1.621,6	1.447,7	1.662,9
II. Ukupno umanjenja porezne obveze (C)	11,5	8,3	10,7	14,1
C1 umanjenje poreza za olakšicu HRVI	11,5	8,3	10,7	14,1

Izvor: izračun autora

Logično je, nakon što smo objasnili najveće iznose olakšica u sustavu oporezivanja dohotka, da su najveći porezni izdaci u općoj državi izdvajani za te olakšice. Dakle, najveći su iznosi poreznih izdataka dani za umanjenje porezne osnovice, dok za umanjenje porezne obveze nisu izdvajani značajniji iznosi.

Uvjerljivo najveći iznosi poreznih izdataka opća je država "izgubila" za ukupne osobne odbitke (A), odnosno za zbrojene osnovne osobne odbitke (A1) i odbitke za uzdržavane članove (A2). Primjerice, ukupni porezni izdaci za cijele ukupne osobne odbitke (A) kreću se od 7,7 milijardi kuna u 2001. godini do 9,3 milijarde kuna u 2004. godini. Samo unutar osnovnog osobnog odbitka (A1) opća se država odrekla više od 6 milijardi kuna u 2001. odnosno 7,7 milijardi kuna u 2004. godini.

Porezni izdaci dani za ukupne ostale odbitke (D, bez osobnog odbitka A) kojima se umanjuje porezna osnovica narasli su s 0,6 milijardi kuna u 2001. na više od milijardu kuna u 2004. godini.

Od ostalih poreznih izdataka koji umanjuju poreznu osnovicu izdvajaju se olakšice za uplaćene premije životnog osiguranja s obilježjem štednje, premije dopunskoga i privatnoga zdravstvenog osiguranja te uplaćene premije dobrovoljnoga mirovinskog osiguranja (D3), za uvećane izdatke otpisa (D5), za dodatni osobni odbitak za osobe koje žive na PPDS-u i na drugim područjima (D10), za paušalne izdatke za obveznike koji su ostvarili neke oblike dohotka od imovine (D15) i za paušalne izdatke za obveznike koji su ostvarili dohodak od nekih "drugih samostalnih djelatnosti" (D16), no s različitim tendencijama. Naime, izdaci za D3, D5 i D10 rastu, dok porezni izdaci za D15 i D16 u analiziranom razdoblju padaju.

S obzirom na ukupne iznose poreznih izdataka danih unutar neoporezivih primitaka umjetnika (D1), porezno priznatih izdataka reprezentacije (D6), izdataka istraživanja i razvoja (D9) i izdataka za darovanja u kulturne, umjetničke i slične svrhe (D14), može se reći kako te olakšice nemaju značajniju ulogu u poreznom sustavu. S obzirom na to da svaka olakšica povećava administriranje poreznih vlasti, možda bi trebalo razmisliti i o njihovom ukidanju. Dakako, ta se tvrdnja čini još razložnijom ako imamo na umu jedno od osnovnih načela oporezivanja – načelo jednostavnosti.

Da bismo saznali koliko je samo državni proračun izgubio od poreznih izdataka u sustavu oporezivanja dohotka, nužno je izračunati omjer udjela prihoda državnog proračuna i prihoda konsolidirane opće države prikupljenih po osnovi poreza na dohodak.

Tablica 10. Omjer prihoda državnog proračuna i prihoda konsolidirane opće države od poreza na dohodak (u mil. kn)

	2001.	2002.	2003.	2004.
A Prihodi državnog proračuna od poreza na dohodak	3.404	3.363	3.115	3.128
B Prihodi konsolidirane opće države od poreza na dohodak	6.445	7.227	7.198	7.765
A/B Udio prihoda državnog proračuna u ukupnim prihodima konsolidirane opće države	0,53	0,47	0,43	0,40

Izvori: MF (2004:201, 212; 2006:194, 216)

Iz tablice je vidljivo kako su, primjerice, u 2001. godini na svaku kunu koja je prikupljena u proračun konsolidirane opće države gotovo 53 lipe bile prihod državnog proračuna. Do kraja 2004. godine taj se udio smanjio, većim dijelom zbog decentralizacije. Tako je u 2004. godini samo 40 lipa od jedne kune prikupljenih prihoda po osnovi poreza na dohodak činilo prihod državnog proračuna.

Tablica 11. Gubitak državnih prihoda na temelju poreznih izdataka u porezu na dohodak od 2001. do 2004. (u mil. kn)

	2001.	2002.	2003.	2004.
I. Umanjenje porezne osnovice				
<i>Ukupno ostali odbici (D)</i>	326,9	295,5	403,9	416,9
D1 neoporezivi primici umjetnika	0,0	0,1	0,04	0,0
D2 neoporezivi dio umjetničkog honorara	4,2	3,3	2,7	3,2
D3 premije životnog osiguranja s obilježjem štednje, premije dopunskoga i privatnoga zdravstvenog osiguranja te premije dobrovoljnoga mirovinskog osiguranja	12,1	41,1	52,9	59,6
D4 umanjenje dohotka na PPDS-ovima i za grad Vukovar	8,7	9,4	9,3	17,9
D5 uvećani izdaci otpisa	33,1	38,8	81,5	53,3
D6 porezno priznati izdaci reprezentacije	0,7	0,2	0,8	0,3
D7 plaće novozaposlenih osoba i nagrade učenicima na praktičnom radu	3,9	7,9	8,5	7,4
D8 izdaci školovanja i usavršavanja	–	–	0,8	1,0
D9 izdaci za istraživanje i razvoj	–	–	0,0	0,1
D10 dodatni osobni odbitak za osobe koje žive na PPDS-u i na drugim područjima	47,7	55,0	112,6	124,5
D11 plaćeni doprinosi za zdravstveno osiguranje u tuzemstvu	–	–	0,04	0,04
D12 izdaci za zdravstvene usluge	–	–	4,2	9,2
D13 izdaci za zadovoljavanje stambenih potreba	–	–	29,1	43,4
D14 izdaci za darovanja u kulturne, umjetničke i slične svrhe	0,7	0,4	0,6	0,4
D15 paušalni izdaci za obveznike koji su ostvarili neke oblike dohotka od imovine	111,7	41,3	36,9	37,0
D16 paušalni izdaci za obveznike koji su ostvarili dohodak od nekih drugih samostalnih djelatnosti	103,8	98,1	63,9	59,6
<i>Ukupni osobni odbitak (A)</i>	4.086,5	3.827,2	3.717,0	3.725,1
A1 osnovni osobni odbitak poreznog obveznika	3.282,2	3.065,0	3.094,5	3.059,9
A2 dodatak osobnom odbitku za uzdržavane članove	804,3	762,2	622,5	665,2
II. Umanjenje porezne obveze (C)				
C1 umanjenje poreza za olakšicu HRVI	6,1	3,9	4,6	5,6

Izvor: izračun autora

Sukladno navedenim omjerima vezanima za prihod od poreza na dohodak, iste omjere po godinama primijenili smo na porezne izdatke opće države te smo dobili sljedeće podatke.

Samo je državni proračun na osnovi ukupnih ostalih odbitaka (D) izgubio 327 milijuna kuna u 2001. godini, odnosno 417 milijuna kuna u 2004. godini. Primjerice, u 2004. godini najveće “gubitke” nekoga od odbitaka D (od D1 do D16) državni je proračun pretrpio unutar dodatnoga osobnog odbitka za osobe koje žive na PPDS-u i na drugim područjima (D10, 125 milijuna kuna), uplaćenih premija životnog osiguranja s obilježjem štednje, premija dopunskoga i privatnoga zdravstvenog osiguranja i uplaćenih premija dobrovoljnoga mirovinskog osiguranja (D3) te paušalnih izdataka za obveznike koji su ostvarili dohodak od nekih drugih samostalnih djelatnosti (D16), ukupno po 60 milijuna kuna. U okviru uvećanih izdataka otpisa (D5) državni je proračun izgubio 53 milijuna kuna.

Zbog iskorištenih osnovnih osobnih odbitaka za poreze obveznika (A1) državni je proračun izgubio 3,3 milijarde kuna u 2001. odnosno 3,1 milijardu kuna u 2004. godini. Iznosi za A2 olakšicu iznosili su od 0,8 milijardi kuna u 2001. do 0,6 milijardi kuna u 2004. godini. Ako zbrojimo A1 i A2 (ukupni osobni dobitak A), dobivamo iznos od 4,1 milijardu kuna u 2001. odnosno 3,7 milijardi kuna u 2004. godini kojih se državna blagajna odrekla.

Stavke koje umanjuju poreznu obvezu (C) nisu značajniji gubitak prihoda državnog proračuna. Tako je državni proračun za oslobođenja za hrvatske ratne invalide iz domovinskog rata (C1) izdvojio 6,1 milijun kuna u 2001. odnosno 5,6 milijuna kuna u 2004. godini.

Zaključak

Kako u teoriji, tako i u praksi suvremenih poreznih sustava postoji sklonost smanjivanju različitih poreznih izuzeća i poreznih pogodnosti koje narušavaju konzistentnost poreznog sustava. Hrvatski porezni sustav, međutim, obiluje brojnim olakšicama i oslobođenjima koja umanjuju poreznu osnovicu, uz samo jedno oslobođenje koje umanjuje poreznu obvezu. Do 2001. godine razlozi tomu bili su brojni, od posebnih okolnosti u kojima se Republika Hrvatska našla za vrijeme i nakon Domovinskog rata, kao i davanje određenih poreznih pogodnosti umjetnicima i umjetničkom stvaralaštvu te sportu. Broj olakšica u sustavu oporezivanja dohotka naglo je porastao donošenjem novog Zakona o porezu na dohodak krajem 2000. godine. Dobro je što je taj novi Zakon objedinio ono što se dotad rješavalo putem više zakona, ali je loše to što su umjesto jedne (osnovni osobni odbitak) uvedene brojne druge olakšice koje umanjuju poreznu osnovicu. Različita izuzeća i porezne pogodnosti usložnjavaju porezni sustav, poskupljuju ubiranje poreza te otvaraju mogućnost porezne evazije. Teško je reći koliko postojeće porezne pogodnosti zaista omogućuju povoljniji porezni položaj povlaštenih kategorija poreznih obveznika, a ovim projektom pokušali smo pokazati koliko je manje prihoda ubrano zbog njih.

Najveće iznose poreznih izdataka i proračun opće države i državni proračun “izgubili” su na ukupne osobne odbitke (A). Također se pokazalo kako su porezni izdaci

dani za ukupne ostale odbitke (D, bez osobnog odbitka A) kojima se umanjuje porezna osnovica, kao i gubici proračuna opće države i državnog proračuna u analiziranom razdoblju rasli. Osobni odbici i odbici za uzdržavane članove obitelji ne smatraju se poreznim izdacima nego sastavnim dijelom poreznih sustava. Njihove iznose navodimo kako bismo dobili sliku o iznosima koji su se u analiziranom razdoblju dali samo za te dvije stavke.

Zbog iskorištenih osnovnih osobnih odbitaka za porezne obveznike (A1) državni je proračun izgubio 3,3 milijarde kuna u 2001. odnosno 3,1 milijardu kuna u 2004. godini. Iznosi za odbitke za uzdržavane članove (A2) iznosili su od 0,8 milijardi kuna u 2001. do 0,6 milijardi kuna u 2004. godini. Njihov zbroj A1 i A2 daje ukupni osobni dobitak (A), te se državna blagajna u 2001. godini odrekla 4,1 milijarde kuna odnosno 3,7 milijardi kuna u 2004. godini.

Od ostalih poreznih izdataka koji umanjuju poreznu osnovicu izdvajaju se uplaćene premije životnog osiguranja s obilježjem štednje, premije dopunskoga i privatnoga zdravstvenog osiguranja i uplaćene premije dobrovoljnoga mirovinskog osiguranja (D3), uvećani izdaci otpisa (D5), dodatni osobni dobitak za osobe koje žive na PPDS-u i na drugim područjima (D10), paušalni izdaci za obveznike koji su ostvarili neke oblike dohotka od imovine (D15) i paušalni izdaci za obveznike koji su ostvarili dohodak od nekih drugih samostalnih djelatnosti (D16), no s različitim tendencijama. Naime, porezni izdaci za D3, D5 i D10 u analiziranom razdoblju rastu, dok porezni izdaci za D15 i D16 padaju. To znači da prve stavke poreznih izdataka u sustavu oporezivanja dohotka utječu na smanjenje, a druge, koje padaju, utječu na povećanje prihoda općega i državnog proračuna.

S obzirom na ukupne iznose poreznih izdataka danih u okviru neoporezivih primitaka umjetnika (D1), porezno priznatih izdataka reprezentacije (D6), izdataka za istraživanje i razvoj (D9) i izdataka za darovanja u kulturne, umjetničke i slične svrhe (D14), može se reći kako te olakšice nemaju značajniju ulogu u poreznom sustavu. S obzirom na to da svaka olakšica povećava administriranje poreznih vlasti, možda bi trebalo razmisliti i o njihovom ukidanju. Svakako, trebalo bi težiti što većoj transparentnosti, jednostavnosti i preglednosti što su neki od važnih preduvjeta učinkovitoga poreznog sustava. To bi nužno trebalo dovesti do buduće minireforme poreznog sustava.

4. Porez na dobit

Porez na dobit plaćaju trgovačka društva na ostvarenu dobit odnosno na razliku između prihoda i rashoda.

Prvi dio ovog dijela bavi se udjelom poreza na dobit u ukupnim poreznim prihodima državnog proračuna. Slično kao i unutar poreza na dohodak, i ovdje je naglasak stavljen na definiranje ukupne (bruto) dobiti i njezine važnosti kao prihoda državnog proračuna (o izračunu v. shemu 2).

Nakon toga objašnjene su promjene u sustavu poreza na dobit od 2001. do 2004. godine, dok se u trećem dijelu pobliže određuju stavke koje ulaze u obračun ukupnih poreznih izdataka u porezu na dobit.

Općenito o porezu na dobit i njegovoj važnosti

Porez na dobit koji plaćaju poduzeća izravni je i zajednički porez koji se dijeli između države, županija te gradova i općina u omjeru 70:10:20.¹⁴

Prema Zakonu o porezu na dobit (NN 177/04), obveznik tog poreza je trgovačko društvo i druga pravna i fizička osoba koja gospodarsku djelatnost obavlja samostalno, trajno i radi ostvarivanja dobiti, dohotka ili prihoda ili drugih procjenjivih koristi. Porezni su obveznici uglavnom pravne osobe, a fizičke su osobe to uz određene uvjete. Fizička osoba koja ostvaruje dohodak od obrta, slobodnih zanimanja te poljoprivrede i šumarstva, obveznik je tog poreza ako to želi biti na vlastiti zahtjev. Fizička osoba može izabrati da umjesto poreza na dohodak plaća porez na dobit.

Poreznu osnovicu čini iskazana dobit u obračunskom razdoblju, odnosno razlika između prihoda i rashoda. Za domaćeg obveznika to je ukupna dobit ostvarena u Hrvatskoj i u inozemstvu, a za inozemnoga dobit ostvarena u Hrvatskoj.

Stopa kojom se 1994. godine oporezivala poduzetnička dobit domaćih i inozemnih obveznika iznosila je 25%. Izmjenama Zakona krajem 1996. godine stopa je povećana na 35%, kako bi bila usklađena s gornjom stopom poreza na dohodak. Nakon 1. siječnja 2001. godine stopa poreza na dobit iznosi 20%.

O važnosti i visini državnih prihoda od poreza na dobit govori tablica 12.

Tablica 12. Udio državnih prihoda od poreza na dobit u ukupnim poreznim prihodima državnog proračuna i u BDP-u (u mil. kn i u %)

	2001.	2002.	2003.	2004.
BDP	165.640	179.390	193.067	207.082
Ukupni porezni prihodi državnog proračuna	40.493	42.810	45.281	47.150
Porez na dobit, državni proračun	1.987	2.659	3.074	3.131
Udio u:				
ukupnim poreznim prihodima državnog proračuna	4,9	6,2	6,8	6,6
BDP-u	1,2	1,5	1,6	1,5

Izvor: Ministarstvo financija (v. prilog)

Iznosi prikupljenih državnih prihoda od poreza na dobit narasli su s gotovo 2 milijarde u 2001. na više od 3 milijarde u 2004. godini. Najveći porast državnih prihoda zabilježen je tijekom 2002. godine. Udio poreza na dobit u ukupnim poreznim prihodima državnog proračuna također se povećao s 4,9% u 2001. na 6,6% u 2004. godini. Jednako tako, i udio prihoda od poreza na dobit državnog proračuna u BDP-u povećao se s 1,2% u 2001. na 1,5% u 2004. godini.

Pogledajmo sada kakve su se zakonodavne promjene u sustavu oporezivanja dogodile tijekom promatranog razdoblja te koje smo stavke analizirali.

¹⁴ Zakon o financiranju jedinica lokalne i regionalne (područne) samouprave (NN 117/93, 33/00, 73/00, 59/01, 107/01, 117/01, 150/02, pročišćeni tekst).

Izdaci u porezu na dobit od 2000. do 2004. godine

U želji za jednostavnijim poreznim sustavom, paralelno s dogradnjom ukupnoga gospodarskog sustava, od 2000. godine pokrenuta je promjena oporezivanja izravnim porezima, pa tako i porezom na dobit. Porezne vlasti opravdale su te promjene potrebom usklađivanja domaćega poreznog sustava sa sustavima EU i povećanja njegove konkurentnosti u usporedbi s ostalim tranzicijskim zemljama. Od 2000. godine plaćanje poreza na dobit bilo je regulirano Zakonom o porezu na dobit (NN 127/00).

Osnovne stavke koje prikazuju izdatke u sustavu poreza na dobit iz toga razdoblja propisane su u obliku olakšica odnosno umanjenja porezne osnovice i umanjenja porezne obveze. Porezne olakšice dane su sljedećim obveznicima.

- Obveznicima koji obavljaju djelatnost na područjima *posebne državne skrbi* i zapošljavaju više od pet zaposlenika na neodređeno vrijeme, pri čemu više od 50% njih živi na tom području, plaćaju porez na dobit od 25, 50 ili 75% propisane stope poreza na dobit, ovisno o PPDS-u (I, II. ili III. skupina).
- Iznimno, obveznici na području grada Vukovara ako ispunjavaju već navedene uvjete, posve su oslobođeni plaćanja poreza na dobit u 2000. godini i u sljedećih pet godina, a nakon toga će plaćati porez na dobit u visini 25% propisane stope.
- Korisnici slobodne zone plaćaju porez na dobit u visini 50% propisane stope. Iznimno, korisnik koji uloži 1.000.000 kuna u slobodnu zonu sljedećih pet godina ne plaća porez na dobit, ali najviše do visine uložениh sredstava. Ako se slobodna zona nalazi na području Vukovarsko-srijemske županije, porez se ne plaća pet godina od početka djelatnosti, a zatim se plaća porez na dobit u visini 25% propisane stope. Iznimno, Vlada je imala mogućnost povećati porezne olakšice nakon što utvrdi gospodarski interes za pojedine zone.
- Predviđeni su i posebni poticaji za ulaganja. Povlaštene stope poreza na dobit ovise o visini ulaganja i broju zaposlenih osoba. Mogućnosti korištenja povlaštenom stopom dane su u tablici 13.

Tablica 13. Povlaštene stope poreza na dobit za poticanje ulaganja

Iznos ulaganja (u mil. kn)	Povlaštena stopa (u %)	Vrijeme korištenja (godine od početka ulaganja)	Minimalni broj zaposlenika (od početka ulaganja)
najmanje 10	7	10	30
više od 20	3	10	50
više od 60	0	10	75

Izvor: Zakon o porezu na dobit, NN 127/00 i 163/03

- Zakonodavac propisuje i određene poticaje za zapošljavanje. Porezna se osnovica može dodatno umanjiti za iznos plaća i doprinosa na plaću novih zaposlenika za jednu godinu. Umanjenje tih plaća omogućeno je dva puta: jedanput kao izdatak koji umanjuje primitke dohotka, a drugi put kao umanjenje izračunane porezne osnovice.

- Poticaji radi profesionalne rehabilitacije i zapošljavanja invalidnih osoba propisuju kako takvi porezni obveznici plaćaju porez na dobit od 25% propisane stope.

Ključne promjene za 2003. i 2004. godinu

- Porezni obveznici koji obavljaju djelatnost na *brdsko-planinskom području* i zapošljavaju više od 5 zaposlenika u radnom odnosu na neodređeno vrijeme, pri čemu više od 50% zaposlenika ima prebivalište i boravi na brdsko-planinskom području, plaćaju porez na dobit u visini od 75% propisane porezne stope.
- Porezna osnovica može se u poreznom razdoblju dodatno umanjiti u 100-postotnom iznosu za *troškove istraživanja i razvoja* te za troškove amortizacije stečene nematerijalne imovine. Zakon detaljno definira što se razumijeva pod istraživanjem, razvojem i nematerijalnom imovinom.
- Porezna osnovica može se dodatno umanjiti i za 100% troškova *školovanja i stručnog usavršavanja zaposlenika* u razdoblju za koje se utvrđuje porez.

Promjene za 2005. godinu. Novi Zakon o porezu na dobit (NN 177/04) stupio je na snagu od 1. siječnja 2005. godine. Taj će Zakon tek postati predmet budućih istraživanja, no sigurno je zbog svoje jednostavnosti i sveobuhvatnosti donio više reda i brojne promjene u sustav oporezivanja dobiti. Osnovna namjena novog zakona bila je ukloniti slabosti postojećega, pojednostavniti zakon i utvrđivanje porezne osnovice te postupno približiti izravno oporezivanje smjericama EU.

Zakonodavni okvir poreza na dobit do 2004. godine jesu:

- Zakon o porezu na dobit (NN 127/00, 163/03),
- Opći porezni zakon (NN 127/00, 86/01, 150/02),
- Pravilnik o porezu na dobit (NN 54/01 198/03),
- Zakon o područjima posebne državne skrbi (pročišćeni tekst) (NN 26/03),
- Zakon o brdsko-planinskim područjima (NN 12/02, 32/02, 117/03),
- Zakon o obnovi i razvoju grada Vukovara (NN 44/01),
- Pravilnik o amortizaciji (NN 54/01),
- Odluka o potvrđivanju statusa pripadnosti općina trećoj skupini područja posebne državne skrbi (NN 138/02).

Od 2005. godine primjenjuju se:

Zakon o porezu na dobit (NN 177/04, te Izmjena Zakona, NN 90/05)

Opći porezni zakon (NN 127/00, 86/01, 150/02),

Pravilnik o porezu na dobit (NN 1/05, 14/05, te najnoviji 95/05, otkad su prijašnji Pravilnici prestali vrijediti)

Zakon o područjima posebne državne skrbi (NN 44/96, 57/96, 124/97, 78/99, 73/00, 07/00, 127/00, 88/02, 42/05 i 90/05)

Zakon o brdsko-planinskim područjima (NN 12/02, 32/02, 117/03, 42/05 i 90/05)

Zakon o obnovi i razvoju grada Vukovara (NN 44/01 i 90/05)

Zakon o slobodnim zonama (NN 44/96 i 92/05).

Više u: Porez na dobit (2005:21).

U ovom istraživanju analizirane su sljedeće stavke.

I. Stavke koje znače umanjene osnovice poreza na dobit jesu:

- poticaji za zapošljavanje (u cijelom razdoblju),
- poticaji za istraživanje i razvoj (od 2003),
- poticaji za školovanje i stručno usavršavanje (od 2003).

Od 2003. godine (NN 163/03) primjenjuju se povlastice za porezne obveznike koji ulažu u istraživanje i razvoj te u poticaje za školovanje i stručno usavršavanje. Do tada su postojale povlastice za porezne obveznike ovisno o mjestu obavljanja djelatnosti, visini ulaganja u obavljanje djelatnosti ili povlastice u obliku odgode plaćanja poreza kao što je ubrzani ili jednokratni otpis opreme i nekretnina. Cilj tih umanjena jest poticanje istraživanja i razvoja koji je usmjeren na proizvodnju novih proizvoda i postupaka, na unapređenje postojećih i razvijanje vlastitog *know-howa*, kao i na stimuliranje gospodarstvenog sektora na veća ulaganja u istraživanje i razvoj.

Poticajima za školovanje i stručno usavršavanje država je nastojala porezno poticati one obveznike koji permanentno obrazuju svoje zaposlenike.

II. Stavke umanjena poreza na dobit (obveze plaćanja poreza na dobit) jesu:

- olakšice i oslobođenja za PPDS-ove (za I, II. i III. skupinu te za brdsko-planinska područja),
- olakšice za područje grada Vukovara,
- poticaji za ulaganja (ovisno o visini i vremenu ulaganja te o broju zaposlenih i visini stope).

U ovom istraživanju nisu analizirani porezno djelomice priznati rashodi (materijalni troškovi, troškovi usluga i amortizacije), stavke uvećanja dobiti (30% troškova za uporabu osobnih automobila, reprezentacije, darovanja i promidžbe), stavke umanjena dobiti (prihodi od dividendi i udjela u dobiti) te porezni gubitak.

Izračun ukupne visine izdataka u porezu na dobit

Prije izračuna ukupne visine poreznih izdataka odnosno gubitaka ukupnih prihoda državne blagajne pokušat ćemo izračunati efektivnu (stvarnu) stopu poreza na dobit u Hrvatskoj. Naime, stvarna obveza poreznog obveznika izražena je kao postotak oporezive dobiti, tj. kao porezne stope koje uzimaju u obzir ne samo propisanu poreznu stopu nego i druge aspekte poreznog sustava koji određuju iznos poreza. Stvarna porezna stopa pokazuje stvarni, ekonomski porezni teret, suprotno odnosu između porezne obveze i dobiti itd., koji su umjetno prilagođeni potrebama oporezivanja.

Efektivna (stvarna) porezna stopa pokazuje stvarni, ekonomski porezni teret. Iz tablice vidimo kako je efektivna stopa poreza na dobit nešto niža od stvarne odnosno službene stope i smanjuje se s 19,5% u 2001. na 18,1% u 2004. godini.

Pogledajmo sada u tablici 14. koliki su iznosi umanjena osnovice i umanjena obveze poreza na dobit u analiziranom razdoblju.

Tablica 14. Efektivna stopa poreza na dobit od 2001. do 2004.^a

		2001.	2002.	2003.	2004.
Službena porezna osnovica (u mil. kn)	1	16.683,6	19.576,5	20.840,0	23.892,8
Umanjenje osnovice poreza na dobit ^b (u mil. kn)	2	178,4	298,1	1.255,1	1.626,3
Potencijalna porezna osnovica (u mil. kn)	3=2+1	16.862,0	19.874,6	22.095,1	25.519,1
Službena porezna stopa (u %)	4	20	20	20	20
Privremena obveza plaćanja poreza (u mil. kn)	5=1x4	3.336,7	3.915,3	4.168,0	4.778,6
Umanjenje poreza ^c (u mil. kn)	6	50,6	63,0	122,9	152,9
Konačna obveza plaćanja poreza (u mil. kn)	7=5-6	3.286,1	3.852,3	4.045,1	4.625,7
Efektivna (stvarna) porezna stopa (u %)	8=7/3x100	19,5	19,4	18,3	18,1
Efektivna porezna stopa/službena porezna stopa (u %)	9=8/4x100	97,5	97,0	91,5	90,5

^a Sličan izračun moguće je vidjeti i u dokumentu Svjetske banke (World Bank, 2003).

^b Poticaji za zapošljavanje (cijelo razdoblje) te poticaji za istraživanje i razvoja te za školovanje i stručno usavršavanje od 2002. godine.

^c Olakšice i oslobođenja na PPDS-u (I, II. i III. skupine), za grad Vukovar i za korisnike slobodnih zona, poticaji za ulaganja te poticaji za zapošljavanja osoba s invaliditetom.

Izvor: izračun autora

Umanjenja osnovice poreza na dobit. Poticaji za istraživanja, razvoj, školovanje i stručno usavršavanje uvedeni su tek od 2003. godine, te je razumljivo da za prethodne godine ne postoje podaci. U 2003. godini samo je za poticanje istraživanja i razvoja izdvojeno više od pola milijarde kuna, dok su ti iznosi u 2004. godini narasli na 620 milijuna kuna. Za poticaje školovanja i stručnog usavršavanja u 2003. godini izdvojeno je 313 milijuna kuna, odnosno 652 milijuna kuna u 2004. godini. Nominalni iznosi poticaja za zapošljavanje porasli su sa 178 milijuna kuna u 2001. na 370 milijuna kuna tijekom 2004. godine. No da bi se dobili ukupni gubici svih razina vlasti, potrebno je na njih primijeniti stopu poreza na dobit od 20%, što prikazuje tablica 16.

Iz tablice je vidljivo kako s uvođenjem novih poticaja u sustav (za istraživanja i razvoj te za školovanje i stručno usavršavanje), na važnosti (u nominalnim novčanim iznosima) sve više gube poticaji zapošljavanja.

Umanjenja poreza na dobit. Stavke koje umanjuju porez na dobit dijele se na olakšice i oslobođenja na PPDS-ovima, za grad Vukovar, za korisnike slobodnih zona te za poticaje ulaganja i poticaje za zapošljavanje osoba s invaliditetom. Sve su analizirane stavke u razdoblju od 2001. do 2004. godine porasle. Tako iznosi oslobođenja i olakšica za PPDS rastu s 14 milijuna kuna u 2001. na 35 milijuna kuna u 2004. godini. Najveći su iznosi izdvajani za drugu skupinu PPDS-ova. I posebne su olakšice i oslobođenja za grad Vukovar porasle s gotovo 6 milijuna kuna u 2001. na 13 milijuna kuna u 2004. godini. Ukupni iznosi olakšica i oslobođenja za korisnike slobodnih zona povećale su se s 31 milijun

kuna u 2001. na 64 milijuna kuna u 2004. godini. I poticaji za ulaganja rastu, i to s jedva 200.000 kuna 2001. godine na respektabilnih 41 milijun kuna 2004. Zanimljivo, najveći su iznosi izdvajani za poticaje na dobit ostvarenu od ulaganja većih od 60 milijuna kuna, pri čemu se porez na dobit plaća po stopi od 0% za idućih 10 godina od početka ulaganja, uz uvjet da poduzetnik zapošljava najmanje 75 zaposlenika. Samo u sklopu te stavke za poticaje je izdvojeno više od 24 milijun kuna u 2004. godini. Zanimljivo ulogu imaju poticaji za zapošljavanje osoba s invaliditetom, i to kvantitativno i kvalitativno, i brojem korisnika, i iznosima poticaja. Umjesto takvog načina davanja olakšica bilo bi dobro razmisliti o davanju direktne subvencije tim kategorijama poreznih obveznika.

Tablica 15. Olakšice, oslobođenja i poticaji obveznika poreza na dobit iz PD obrazaca od 2001. do 2004. godine (u mil. kn)

	2001.	2002.	2003.	2004.
Umanjenje osnovice poreza na dobiti po osnovi poticaja				
<i>Ukupni poticaji</i>	178,4	298,0	1.255,1	1.641,8
poticaji za zapošljavanje	178,4	298,0	384,7	369,8
poticaji za istraživanje i razvoj	–	–	557,3	619,9
poticaji za školovanje i stručno usavršavanje	–	–	313,2	652,1
I. Ukupno umanjjenje poreza na dobit po osnovi umanjena za poticaje (poticaji x 20%)	35,7	59,6	251,0	328,4
Umanjenje poreza na dobit				
<i>Olakšice i oslobođenja na PPDS-ovima</i>	14,2	18,4	34,6	34,6
prva skupina	4,3	5,4	7,6	10,2
druga skupina	9,9	11,6	15,0	13,7
treća skupina	0,1	1,4	5,4	4,0
brdsko-planinska područja	–	–	6,6	6,6
<i>Olakšice i oslobođenja za grad Vukovar</i>	5,5	6,5	10,0	13,0
<i>Olakšice i oslobođenja za korisnike slobodnih zona</i>	30,7	36,8	57,5	63,5
korisnici slobodnih zona (50% propisane stope)	25,1	25,5	42,4	42,9
korisnici slobodnih zona s ulaganjem većim od milijun kuna	5,6	11,3	14,0	20,0
korisnici slobodnih zona u gradu Vukovaru	–	–	1,1	0,6
<i>Poticaji za ulaganja</i>	0,2	1,3	19,8	41,1
na dobit od ulaganja veću od 10 mil. kn, 7% por. 10 g., 30 zaposlenih	0,2	0,4	2,0	7,2
na dobit od ulaganja veću od 20 mil. kn, 3% por. 10 g., 50 zaposlenih	0	1,0	0	9,5
na dobit od ulaganja veću od 60 mil. kn, 0% por. 10 g., 75 zaposlenih	0	0	17,8	24,4
<i>Poticaji za zapošljavanje osoba s invaliditetom</i>	0	0,3	0,9	0,8
II. Ukupno umanjjenje poreza na dobit po osnovi olakšica i poticaja	50,6	63,3	122,9	152,9
Ukupni iznos olakšica	86,3	122,9	373,9	481,3

Izvor: Središnji ured Porezne uprave Ministarstva financija, 31. siječnja 2006.

Sljedeća tablica prikazuje stvarne gubitke prihoda odnosno porezne izdatke (za sve razine vlasti) unutar poreza na dobit za stavke umanjnja porezne osnovice (poticaji x 20%).

Tablica 16. Gubitak prihoda unutar umanjnja osnovice poreza na dobit za sve razine vlasti od 2001. do 2004. godine, poticaji x 20% (u mil. kn)

	2001.		2002.		2003.		2004.	
	Umanjenje porezne osnovice	Gubitak svih razina vlasti	Umanjenje porezne osnovice	Gubitak svih razina vlasti	Umanjenje porezne osnovice	Gubitak svih razina vlasti	Umanjenje porezne osnovice	Gubitak svih razina vlasti
Poticaji za zapošljavanje	178,4	35,7	298,0	59,6	384,7	76,9	369,8	74,0
Poticaji za istraživanje i razvoj	0	0	0	0	557,3	111,5	619,9	124,0
Poticaji za školovanje i stručno usavršavanje	0	0	0	0	313,2	62,6	652,1	130,4
Ukupno	178,4	35,7	298,0	59,6	1.255,1	251,0	1.641,8	328,4

Izvor: izračun autora

Nakon što se na iznose umanjnja osnovice poreza na dobit primijeni stopa poreza na dobit od 20%, dobivamo ukupne iznose umanjnja poreza na dobit po osnovi umanjnja porezne osnovice dane za poticaje. Iz tablice vidimo da su se ukupni gubici svih razina vlasti među kojima se dijele prihodi od poreza na dobit, gotovo udeseterostručili – s oko 36 milijuna kuna u 2001. (porasli su) na čak 328 milijuna kuna u 2004. godini.

Ako želimo izračunati samo gubitak državne blagajne, na te iznose ukupnih gubitaka prihoda potrebno je primijeniti stope koje prema podjeli zajedničkih prihoda pripadaju državnom proračunu (u ovom primjeru 70% prihoda od poreza na dobit).

Tablica 17. Gubitak državnih prihoda u okviru umanjnja osnovice poreza na dobit (70% osnovice) od 2001. do 2004. (u mil. kn)

	Gubitak prihoda							
	2001.		2002.		2003.		2004.	
	Sve razine vlasti	Državni proračun	Sve razine vlasti	Državni proračun	Sve razine vlasti	Državni proračun	Sve razine vlasti	Državni proračun
Poticaji za zapošljavanje	35,7	25,0	59,6	41,7	76,9	53,8	74,0	51,8
Poticaji za istraživanje i razvoj	0	0	0	0	111,5	78,1	124,0	86,8
Poticaji za školovanje i stručno usavršavanje	0	0	0	0	62,6	43,8	130,4	91,3
Ukupno	35,7	25,0	59,6	41,7	251,0	175,7	328,4	229,9

Izvor: izračun autora

Tablica 18. Gubitak ukupnih prihoda i gubitak državnog proračuna (70% umanjenja poreza) od poreza na dobit
 umanjenjem obveze od 2001. do 2004. (u mil. kn)

	2001.		2002.		2003.		2004.	
	Umanjenje poreza na dobit	Gubitak državnog proračuna	Umanjenje poreza na dobit	Gubitak državnog proračuna	Umanjenje poreza na dobit	Gubitak državnog proračuna	Umanjenje poreza na dobit	Gubitak državnog proračuna
Olakšice i oslobođenja na PPDS-ovima	14,2	9,9	18,4	12,9	34,6	24,2	34,6	24,2
prva skupina	4,3	3,0	5,4	3,8	7,6	5,3	10,2	7,1
druga skupina	9,9	6,9	11,6	8,1	15,0	10,5	13,7	9,6
treća skupina	0	0	1,4	1,0	5,4	3,8	4,0	2,8
brdsko-planinska područja	0	0	0	0	6,6	4,6	6,7	4,7
Olakšice i oslobođenja za grad Vukovar	5,5	3,9	6,5	4,6	10,0	7,0	13,0	9,1
Olakšice i oslobođenja za korisnike slobodnih zona	30,7	21,5	36,8	25,8	57,5	40,3	63,5	44,5
korisnici slobodnih zona (50% propisane stope)	25,1	17,6	25,5	17,9	42,4	29,7	42,9	30,1
korisnici slobodnih zona s ulaganjem većim od milijun kuna	5,6	3,9	11,3	7,9	14,0	9,8	20,0	14,0
korisnici slobodnih zona u gradu Vukovaru	0	0	0	0	1,1	0,8	0,6	0,4
Poticaji za ulaganja	0,2	0	1,3	0,9	19,8	13,9	41,1	28,8
na dobit od ulaganja veću od 10 mil. kn, 7% por. 10 g., 30 zaposlenih	0,2	0,1	0,3	0,2	2,0	1,4	7,2	5,0
na dobit od ulaganja veću od 20 mil. kn, 3% por. 10 g., 50 zaposlenih	0	0	1,0	0,7	0	0	9,5	6,7
na dobit od ulaganja veću od 60 mil. kn, 0% por. 10 g., 75 zaposlenih	0	0	0	0	17,8	12,5	24,4	17,1
Poticaji za zapošljavanje osoba s invaliditetom	0,0	0	0,3	0,2	0,9	0,6	0,8	0,6
Ukupno umanjenje poreza na dobit	50,6	35,3	63,3	44,4	122,8	86,0	153,0	107,2

Izvor: izračun autora

Primjenom stope od 70% dolazimo do podatka da je državni proračun tijekom 2001. godine mogao ubrati 25 milijuna kuna više da u sustavu oporezivanja nisu postojali poticaji za zapošljavanje umanjnjem osnovice poreza na dobit. S vremenom su ti iznosi rasli, tako da su u 2004. godini gubici državnih prihoda zbog poticaja za zapošljavanje iznosili 52 milijuna kuna. No od 2003. godine državna se blagajna odrekla znatno većih iznosa zbog poticanja istraživanja, razvoja, školovanja i stručnog usavršavanja. Primjerice, u 2004. godini zbog poticaja za istraživanje i razvoj država se odrekla gotovo 87 milijuna kuna prihoda od poreza na dobit, dok zbog poticaja za školovanje i stručno usavršavanje nije ubrala gotovo 91 milijun kuna.

Pogledajmo sada u tablici 18. stavke umanjnja poreza na dobit, i to za sve razine vlasti (državu, županije, općine i gradove) i zasebno samo gubitke prihoda odnosno porezne izdatke državnog proračuna.

Gubici svih razina vlasti zbog umanjnja poreza na dobit porasli su s 51 milijun kuna u 2001. godini na 153 milijuna kuna u 2004. godini. U skladu s tim, i udio prihoda koje je državna blagajna mogla ubrati u oporezivanju dobiti, a kojih se svjesno odrekla, porasli su s 35 milijuna kuna u 2001. godini na 107 milijuna kuna u 2004. godini. Najviše se prihoda država odrekla zbog olakšica i oslobođenja za korisnike slobodnih zona.

Da zaključimo, ukupne gubitke svih razina vlasti u oporezivanju dobiti donosimo u tablici 19.

Tablica 19. Ukupni gubici svih razina vlasti u sustavu oporezivanja dobiti u Hrvatskoj (u mil. kn)

	2001.	2002.	2003.	2004.
Umanjenje poreza na dobit	50,6	63,3	122,9	152,9
Umanjenja porezne osnovice (poticaji x 20%)	35,7	59,6	251,0	328,4
Ukupni gubici svih razina vlasti u sustavu poreza na dobit	86,3	122,9	373,9	481,3

Izvor: izračun autora

Ukupni iznosi koji su se mogli prikupiti u sustavu oporezivanja dobiti, a nisu zbog postojanja mogućnosti umanjnja porezne osnovice i umanjnja poreza eksponencijalno su rasli iz godine u godinu. Dok su ti gubici u 2001. godini iznosili samo 86 milijuna kuna, u 2004. godini iznosili su gotovo pola milijarde kuna. U svjetlu problema s deficitima državnoga i većine proračuna lokalnih i regionalnih jedinica, ti iznosi nisu maleni. Još jedanput moramo zaključiti da u Hrvatskoj nije problem na prihodovnoj, nego ponajprije na rashodovnoj strani proračuna.

Sukladno podacima iz prethodne tablice, može se zaključiti kako i državni gubici zbog neubranih prihoda od poreza na dobit u Hrvatskoj u analiziranom razdoblju rastu. Primjerice, u 2001. godini država se odrekla ili, bolje reći, zbog zakonskih odredbi koje je sama kreirala nije prikupila samo 60 milijuna kuna, dok su se ti gubici u 2004. godini povećali na čak 337 milijuna kuna.

Tablica 20. Ukupni gubici državnih prihoda u sustavu oporezivanja dobiti (70%)
 (u mil. kn)

	2001.	2002.	2003.	2004.
Umanjenje poreza na dobit	35,3	44,3	86,0	107,0
Umanjenje porezne osnovice (poticaji x 20%)	25,0	41,7	175,7	229,9
Ukupni gubici državnih prihoda u sustavu poreza na dobit	60,3	86,0	261,7	336,9

Izvor: izračun autora

Za kraj u sljedećoj tablici donosimo podatke o ukupnom broju i broju korisnika nekih vrsta olakšica i oslobođenja u sustavu oporezivanja dobiti.

Tablica 21. Ukupan broj podnesenih prijava i broj iskorištenih poreznih olakšica
 u sustavu poreza na dobit

	2001.	2002.	2003.	2004.
I. Umanjenje osnovice poreza na dobit				
<i>Ukupno poticaji</i>	2.909	3.989	9.626	13.781
poticaji za zapošljavanje	2.909	3.989	5.026	4.734
poticaji za istraživanje i razvoj	–	–	279	349
poticaji za školovanje i stručno usavršavanje	–	–	5.665	10.695
Umanjenje poreza na dobit po osnovi umanjenja za poticaje, (poticaji x 20%)	2.909	3.989	9.626	13.781
II. Umanjenje poreza na dobit				
<i>Olakšice i oslobođenja na PPDS-ovima</i>	138	281	713	736
prva skupina	65	84	114	136
druga skupina	73	151	215	231
treća skupina	3	52	127	121
brdsko-planinska područja			262	255
<i>Olakšice i oslobođenja za grad Vukovar</i>	25	27	37	34
<i>Olakšice i oslobođenja za korisnike slobodnih zona</i>	52	60	68	70
korisnici slobodnih zona (50% propisane stope)	44	49	61	59
korisnici slobodnih zona s ulaganjem većim od milijun kuna	10	16	10	10
korisnici slobodnih zona u gradu Vukovaru			3	6
<i>Poticaji za ulaganja</i>	2	5	12	20
na dobit od ulaganja veću od 10 mil. kn, 7% por. 10 g., 30 zaposlenih	2	3	7	14
na dobit od ulaganja veću od 20 mil. kn, 3% por. 10 g., 50 zaposlenih	0	1	0	2
na dobit od ulaganja veću od 60 mil. kn, 0% por. 10 g., 75 zaposlenih	0	1	5	4
<i>Poticaji za zapošljavanje osoba s invaliditetom</i>	3	6	6	10
Broj korisnika oslobođenja	3.129	4.368	10.462	14.651
Ukupan broj podnosilaca prijava	71.927	71.690	73.790	77.104
Udio broja korisnika u ukupnom broju podnosilaca prijava (u %)	4,4	6,1	14,2	19,0

Izvor: Središnji ured Porezne uprave, Ministarstvo financija

Udio ukupnog broja korisnika nekog od oblika oslobođenja u oporezivanju dobiti u ukupnom broju podnosilaca prijava raste s 4% u 2001. na 19% u 2004. godini.

Najveći broj korisnika oslobođenja pripada sustavu umanjnja osnovice poreza na dobit, u čemu prednjače obveznici koji su iskoristili poticaje za zapošljavanje, školovanje i stručno usavršavanje. Zanimljivo je da je u 2003. godini samo 279 obveznika iskoristilo poticaje za istraživanje i razvoj u iznosu većem od 0,5 milijardi kuna, što za državu znači izdatak veći od 250 milijuna kuna. Slično se dogodilo i u 2004. godini. Brojem korisnika umanjnja poreza na dobit odskaču korisnici s područja posebne državne skrbi, ali ne bitno.

Zaključak

Analizirana su umanjnja osnovice i umanjnja obveze poreza na dobit, detaljno podijeljena po skupinama.

Nije jasno zašto su jedni poticaji u jednoj, a drugi u drugoj skupini te su i ekonomski učinci takvog postupanja različiti. Naime, kako bi se iz stavki umanjnja osnovice poreza na dobit dobili stvarni gubici državnih prihoda, potrebno je na te iznose primijeniti poreznu stopu od 20%, dok na stavke umanjnja poreza na dobit to nije potrebno jer one predočuju iznose stvarnih poreznih izdataka u okviru poreza na dobit.

Ukupni iznosi koji su se mogli prikupiti u sustavu oporezivanja dobiti, a nisu zbog umanjnja porezne osnovice i umanjnja poreza, iz godine u godinu eksponencijalno rastu. Dok su ti gubici u 2001. iznosili samo 86 milijuna kuna, u 2004. godini bili su veći od 481 milijun kuna. Uz probleme s deficitima državnog proračuna i većine lokalnih i regionalnih jedinica, ti iznosi nisu maleni.

I državni gubici od neubranih prihoda po osnovi poreza na dobit u analiziranom su razdoblju rasli sa 60 milijuna kuna u 2001. na 337 milijuna kuna u 2004. godini.

O visini ukupnih izgubljenih prihoda državne blagajne po osnovi poreza na dobit u odnosu prema ukupno prikupljenim prihodima od tog poreza govori sljedeća tablica.

Tablica 22. Udio izgubljenih državnih prihoda od poreza na dobit u ukupnim prihodima državnog proračuna

	2001.	2002.	2003.	2004.
Porez na dobit, državni proračun (u mil. kn)	1.987	2.659	3.074	3.131
Ukupni gubici državnog proračuna od poreza na dobit (u mil. kn)	60,3	86,0	261,7	336,9
Udio izgubljenih prihoda u ukupnim prihodima državnog proračuna od poreza na dobit (u %)	3,0	3,2	8,5	10,8

Izvor: izračun autora

Da iznosi koje je država mogla prikupiti a nije i nisu tako maleni i beznačajni, najbolje nam kazuje prethodna tablica. Naime, iz nje je vidljivo da se udio izgubljenih prihoda u ukupnim prihodima državnog proračuna od poreza na dobit s 3% u 2001. godini povećao na gotovo 11% u 2004. godini. To znači kako se od mogućih prikupljenih 100 kuna

prihoda od poreza na dobit država odrekla njih 11. U situaciji s deficitom proračuna i sve većim potrebama ti bi iznosi mogli biti značajni izvori prihoda.

5. Porez na promet nekretnina

U prvom dijelu ovog poglavlja objašnjavaju se temeljne odredbe poreza na promet nekretnina u Hrvatskoj i njegova važnost s obzirom na udio u ukupnim poreznim prihodima državnog proračuna. U daljnjem tekstu objašnjene su promjene oporezivanja nekretnina, te analizirane stavke koje su smatrane poreznim izdacima u okviru tog poreza, i to s aspekta gubitka državnih prihoda.

Općenito o porezu na promet nekretnina i njegovoj važnosti

Porez na promet nekretnina neizravni je i zajednički porez. Prikupljeni se prihodi dijele između države i lokalnih jedinica (40% državi i 60% općini ili gradu).

Prema Zakonu o porezu na promet nekretnina (NN 69/97) oporezuje se svako stjecanje vlasništva nekretnina, bez obzira na to stječu li se naplatnim pravnim poslom, nasljeđivanjem, darovanjem ili na neki drugi način, ali bez naknade. Porezni je obveznik stjecatelj nekretnine. Osnovica poreza je tržišna vrijednost nekretnine u trenutku stjecanja. Drugim riječima, to je cijena nekretnine koja se postiže u trenutku njezina stjecanja, uzimajući u obzir stanje i fizička svojstva nekretnine kao što je lokacija, a za građevine je to i kvaliteta gradnje, starost građevine, opremljenost komunalijama i dr. Po pravilu, tržišnu vrijednost utvrđuje Porezna uprava na temelju isprava o stjecanju, odnosno prema cijeni iz kupoprodajnog ugovora i drugih sličnih isprava, ako iz okolnosti svakoga pojedinog slučaja proizlazi da je ta cijena stvarno ugovorena i plaćena.

Porez na promet svih vrsta nekretnina (zemljišta, građevina i njihovih dijelova) plaća se po jedinstvenoj stopi od 5%. Zakon određuje na koji se promet plaća porez na promet nekretnina, a na koji PDV, te uz opća porezna oslobođenja propisuje i porezna oslobođenja pri unosu nekretnina u temeljni kapital trgovačkog društva i za promet nekretnina pri statusnim promjenama trgovačkih društava. O tome će biti više govora u nastavku teksta.

O važnosti visine prihoda državnog proračuna od poreza na promet nekretnina i o njegovu udjelu u ukupnim prihodima državnog proračuna najbolje govori tablica 23.

Tablica 23. *Udio državnih prihoda od poreza na promet nekretnina u ukupnim poreznim prihodima državnog proračuna i u BDP-u (u mil. kn i u %)*

	2001.	2002.	2003.	2004.
BDP	165.640	179.390	193.067	207.082
Ukupni porezni prihodi državnog proračuna	40.493	42.810	45.281	47.150
Porez na promet nekretnina, državni proračun	282	295	290	356
Udio u:				
ukupnim poreznim prihodima državnog proračuna	0,7	0,7	0,6	0,8
BDP-u	0,2	0,2	0,2	0,2

Izvor: *Ministarstvo financija (v. prilog)*

Iz tablice je vidljivo kako porez na promet nekretnina, s obzirom na udio u ukupnim poreznim prihodima i udio u BDP-u od svih do sada analiziranih poreznih oblika ima najmanju važnost. Naime, udio poreza na promet nekretnina u ukupnim se prihodima u promatranom razdoblju od 2000. do 2004. godine kretao prosječno oko 0,7%. Udio tog poreza u BDP-u, razumljivo, još je i manji, i iznosi oko 0,2%. U nominalnim iznosima prihodi od poreza na promet nekretnina kretali su se od 280 milijuna kuna u 2001. do 356 milijuna kuna u 2004. godini.

Izdaci u porezu na promet nekretnina od 2000. do 2004. godine

Zakonodavni okvir poreza na promet nekretnina do 2004. godine činili su:

- Zakon o porezu na promet nekretnina (NN 69/97, 153/02),
- Opći porezni zakon (NN 127/00, 86/01, 150/02),
- Zakon o područjima posebne državne skrbi (pročišćeni tekst) (NN 26/03),
- Zakon o društveno poticanoj stanogradnji (NN 109/01, 82/04),
- Zakon o pravnom položaju vjerskih zajednica (NN 83/02),
- Ovršni zakon (NN 57/96 i 29/99),
- Pravilnik o obliku i sadržaju prijave poreza na promet nekretnina (NN 28/01),
- Odluka o potvrđivanju statusa pripadnosti općina trećoj skupini područja posebne državne skrbi (NN 138/02).

Pogledajmo sada koje su najpoznatije stavke što se u porezu na promet nekretnina smatraju gubitkom poreznog prihoda odnosno poreznim izdacima u smislu ovoga istraživanja.

Najpoznatiji oblici poreznih izdataka prema Zakonu o porezu na promet nekretnina odnosno porezna oslobođenja dijele se na:

- opća oslobođenja (čl. 11. Zakona),
- porezna oslobođenja pri unosu nekretnina u trgovačko društvo, i to kao osnivačkog uloga ili povećanja temeljnog kapitala u skladu sa Zakonom o trgovačkim društvima i u postupku pripajanja i spajanja odnosno razdvajanja trgovačkog društva u više trgovačkih društava (čl. 12. Zakona),
- porezna oslobođenja pri nasljeđivanju, darovanju i drugom stjecanju nekretnina bez naknade (čl. 13. Zakona).

Dodatno se, iznimno od odredbi Zakona o porezu na promet nekretnina u Zakonu o područjima posebne državne skrbi (NN 26/03), ne plaća porez na promet nekretnina u ovim slučajevima:

- prilikom stjecanja nekretnina na PPDS-u i to kada fizička osoba kupovinom nekretnine prijavljuje ili mijenja prebivalište unutar tog područja ili ako ima prebivalište na tom području (čl. 13. Zakona),
- prilikom kupovine nekretnine na PPDS-u ako će ona kupcu (pravnoj ili fizičkoj osobi) služiti za obavljanje djelatnosti (čl. 13. Zakona).¹⁵

---

¹⁵ Napomena: u oba će slučaja porez na promet nekretnina biti naknadno plaćen ako dođe do otuđenja, prestanka obavljanja djelatnosti ili ako korisnik promijeni prebivalište i odseli izvan PPDS-a u roku 10 godina od dana nabave nekretnine. Stoga, Porezna uprava u postupku utvrđivanja tog poreza i prava na oslobođenje od plaćanja navedenog poreza rješenjem utvrđuje poreznu osnovicu i odgovarajući porez na promet nekretnina te određuje da se utvrđeni porez ne plaća, ali da će se naknadno naplatiti ako nastanu promjene zbog kojih se porez naknadno plaća.

U Zakonu o pravnom položaju vjerskih zajednica (NN 83/02) propisano je ovo oslobođenje:

- vjerska zajednica ne plaća porez na promet nekretnina kada stječe vjerske objekte ili zemljište za izgradnju vjerskih objekata, bez obzira na način stjecanja tih objekata (čl. 17, st. 5).

Kako bi ostvarile to pravo, vjerske su zajednice dužne uz ugovor i prijavu poreza na promet nekretnina nadležnoj ispostavi Porezne uprave dostavili i izvod iz Evidencije vjerskih zajednica.¹⁶

U Zakonu o društveno-poticanoj stanogradnji (NN 109/01) propisano je ovakvo oslobođenje od plaćanja poreza na promet nekretnina:

- agencija za pravni promet i posredovanje nekretnina koja pribavlja građevno zemljište za izgradnju stanova po vrijednosti koja ne može biti veća od tržišne i koja čini osnovicu za obračun poreza na promet nekretnina, o čemu mišljenje daje nadležna Porezna uprava, prilikom stjecanja vlasništva ne plaća porez na promet nekretnina (čl. 11, st. 2. Zakona).

Prema Ovršnom zakonu (NN 57/96 i 29/99) propisani su slučajevi u kojima se:

- ne plaća porez na promet nekretnina, na prijenos vlasništva nekretnina radi osiguranja ispunjenja tražbine s protivnika osiguranja (dužnika) na predlagatelja (vjerovnika) i obratno (čl. 273-279). Porez se ne plaća ni kada predlagatelj osiguranja (vjerovnik) vraća vlasništvo nekretnine protivniku osiguranja (dužniku) koji mu je vratio dug.

Izračun ukupne visine izdataka u porezu na promet nekretnina

U porezu na promet nekretnina analizirane su ove stavke: iznos oslobođenja, umanjeni porez pri prvokupu¹⁷ i umanjeni porez za PPDS-ove.

U sljedećim tablicama prikazani su opći podaci o porezu na promet nekretnina i analiza poreznih obveznika koji su se koristili oslobođenjima i umanjenjima pri prvokupu i na PPDS-u.

Umanjenja porezne obveze. Stavke oslobođenja od plaćanja poreza, umanjenja poreza pri prvokupu i na PPDS-u pripadaju skupini oslobođenja od obveze plaćanja poreza, na koju je primijenjena stopa od 5%. Iz tablice je vidljivo kako se evidencija koju je vodila Porezna uprava od 2002. godine promijenila, što je dodatno otežalo usporedbu.

Najveći je broj obveznika plaćanja poreza na promet nekretnina koji su se koristili nekim od oslobođenja zabilježen u 2004. godini, i to više od 90.000. Sve veći broj obveznika koristilo se i oslobođenjem od plaćanja poreza na PPDS-u: s gotovo 7.000 u 2001. njihov je broj porastao do gotovo 13.000 u 2004. godini.

¹⁶ Pravilnik o obrascima i načinu vođenja Evidencije vjerskih zajednica u Republici Hrvatskoj (NN 9/03 i 12/03) dodatno regulira problematiku evidencije vjerskih zajednica.

¹⁷ Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o prometu nekretnina (NN 153/02) propisana su porezna oslobođenja za građane koji kupnjom *prve nekretnine* rješavaju vlastito stambeno pitanje uz uvjet da nekretnina koju građanin kupuje, ovisno o broju članova njegove obitelji, ne prelazi propisanu površinu te da građanin i članovi njegove obitelji nemaju u vlasništvu drugu nekretninu. Na višak prostora, ako prilikom kupnje prve nekretnine kupuje veću nekretninu od one koja je oslobođena plaćanja poreza, stjecatelj plaća uobičajenu poreznu stopu. To je oslobođenje uvedeno tijekom 2002. godine, a primjenjuje se od 1. siječnja 2003. godine.

Tablica 24. Opći podaci o porezu na promet nekretnina od 2001. do 2004. godine
 (svi iznosi u mil. kn)

	2001.	2002.	2003.	2004.
Broj obveznika	191.563	169.377	186.921	201.590
Broj obveznika s oslobođenjem	80.339	66.821	77.617	90.398.
Ugovorena cijena	12.896,4	15.092,6	19.609,1	21.175,7
Osnovica za obračun poreza	15.403,6	16.979,9	20.884,8	22.686,9
Iznos poreza	750,6	814,3	985,4	1.079,1
Iznos oslobođenja od plaćanja poreza	17,8	33,8	57,8	53,7
Iznos ukupnog zaduženja	750,6	–	–	–
Proknjiženi iznos	698,6	744,8	737,2	794,0
Broj proknjiženih prijava	–	102.563	108.896	118.688
Broj poništenih prijava	–	154	120	99
Broj obveznika s olakšicom pri kupnji prve nekretnine	–	1.292	18.079	18.882
Umanjeni porez pri kupnji prve nekretnine	0	12,2	174,1	194,3
Oporezivi višak prostora pri kupnji prve nekretnine	–	73.780	1.422.701	1.501.090
Broj obveznika s PPDS-a	6971	8.305	11.517	12.765
Umanjeni porez za PPDS	0	24,8	38,1	55,0

Izvor: Središnji ured Porezne uprave, Ministarstvo financija, 23. lipnja 2005.

Sljedeća tablica pokazuje u kojim su aktivnostima i u kojem obujmu iskorištavane tri osnovne analizirane stavke koje su donosile gubitak zajedničkih prihoda. Za dobivanje točnih iznosa gubitaka samo državnih prihoda od poreza na promet nekretnina (ne i gubitaka prihoda lokalnih jedinica), na iznose ukupnih oslobođenja treba primijeniti poreznu stopu od 40%, odnosno postotak tog poreza koji ide u državnu blagajnu.

Tablica 25. Statističko izvješće o iznosima korištenih oslobođenja plaćanja poreza na promet nekretnina (u mil. kn)

	Iznos oslobođenja	Umanjeni porez pri prvokupu	Umanjeni porez na PPDS-u
2001.			
Kupoprodaja	4,7	0	0
Nasljedstva	0,8	0	0
Darovanja	7,8	0	0
Zamjene	0,2	0	0
Sudske odluke	0,1	0	0
Ostalo	3,7	0	0
Doživotno uzdržavanje	0,1	0	0
Dosmrtno uzdržavanje	0,4	0	0
Ukupno	17,8	0	0

2002.			
Kupoprodaja	26,9	12,2	22,1
Nasljedstva	0,5	0	0,3
Darovanja	2,3	0	1,0
Zamjene	1,5	0	0,4
Sudske odluke	0,6	0	0,5
Ostalo	1,5	0	0,1
Doživotno uzdržavanje	0,1	0	0,1
Dosmrtno uzdržavanje	0,4	0	0,3
Ukupno	33,8	12,2	24,8
2003.			
Kupoprodaja	49,4	173,8	33,8
Nasljedstva	0,8	0	0,5
Darovanja	3,0	0	1,9
Zamjene	1,1	0,1	0,6
Sudske odluke	0,8	0	0,7
Ostalo	2,0	0	0,1
Doživotno uzdržavanje	0,2	0	0,2
Dosmrtno uzdržavanje	0,5	0,2	0,3
Ukupno	57,8	174,1	38,1
2004.			
Kupoprodaja	43,9	193,4	50,0
Nasljedstva	2,7	0	0,8
Darovanja	3,8	0	2,2
Zamjene	0,7	0,3	0,6
Sudske odluke	0,4	0	0,4
Ostalo	1,3	0,1	0,2
Doživotno uzdržavanje	0,3	0	0,2
Dosmrtno uzdržavanje	0,5	0,5	0,6
Ukupno	53,7	194,3	55,0

Izvor: Središnji ured Porezne uprave, Ministarstvo financija

Osim u 2001. godini, pri kupoprodaji je najčešće korišteno neko od poreznih oslobođenja, umanjenja pri prvokupu i umanjenja poreza na PPDS-u, a posebno je primjetan porast umanjenja poreza pri prvokupu u kupoprodaji.

Ukupni iznosi oslobođenja, umanjenja poreza pri prvokupu i na PPDS-u na svim razinama vlasti (u državi, općinama i gradovima) iz godine u godinu rastu. Ti su se gubici prihoda (državnih i lokalnih jedinica) povećali s gotovo 18 milijuna kuna u 2001. na čak 303 milijuna u 2004. godini.

Tablica 26. Ukupni iznosi oslobođenja od plaćanja poreza na promet nekretnina na svim razinama vlasti (država, općine i gradovi) od 2001. do 2004. (u mil. kn)

	2001.	2002.	2003.	2004.
Iznos oslobođenja od plaćanja poreza	17,8	33,8	57,8	53,7
Umanjeni porez pri prvokupu	0	12,2	174,1	194,3
Umanjeni porez na PPDS-u	0	24,8	38,1	55,0
Ukupno	17,8	70,8	270,0	303,0

Izvor: izračun autora

No koliki su iznosi koje je izgubila samo državna blagajna? Te ćemo iznose dobiti ako ove ukupne iznose oslobođenja od plaćanja poreza na promet nekretnina pomnožimo stopom od 40%, postotkom koji iz tog poreza ide u državnu blagajnu.

Tablica 27. Gubici državnog proračuna zbog oslobođenja unutar poreza na promet nekretnina (u mil. kn)

	2001.		2002.		2003.		2004.	
	Gubitak ukupnih prihoda	Gubitak državnog prihoda (40%)	Gubitak ukupnih prihoda	Gubitak državnog prihoda (40%)	Gubitak ukupnih prihoda	Gubitak državnog prihoda (40%)	Gubitak ukupnih prihoda	Gubitak državnog prihoda (40%)
Oslobođenja od plaćanja poreza	17,8	7,1	33,8	13,5	57,8	23,1	53,7	21,5
Umanjeni porez pri prvokupu	0	0	12,2	4,9	174,1	69,7	194,3	77,7
Umanjeni porez na PPDS-u	0	0	24,8	9,9	38,1	15,2	55,0	22,0
Ukupno	17,8	7,1	70,8	28,3	270,0	108,0	303,0	121,2

Izvor: izračun autora

I gubici državnog proračuna po osnovi nenaplaćenog poreza na promet nekretnina zbog oslobođenja od plaćanja i umanjenja poreza pri prvokupu i na PPDS-u iz godinu u godinu rastu, i to od 7 milijuna kuna u 2001. do 121 milijun kuna u 2004. godini.

Zaključak

Od 2002. povećavaju se i iznosi i broj korisnika različitih oblika oslobođenja od plaćanja poreza na promet nekretnina. Povećavaju se i iznosi kojih se država odrekla.

Za više od polovice obveznika poreza na promet nekretnina bila je riječ o kupoprodaji.

Od ukupnog broja obveznika najviše je onih koji su oslobođenje od plaćanja poreza iskoristili pri nasljeđivanju.

Umanjenje poreza pri prvokupu uvedeno je od 2002. godine i obveznici se uglavnom koriste njime prilikom kupoprodaje, što vrijedi i za umanjene poreza na PPDS-u.

O visini ukupnih izgubljenih prihoda državne blagajne govori tablica 28.

Tablica 28. Udio izgubljenih prihoda od poreza na promet nekretnina u ukupnim prihodima državnog proračuna po toj osnovi (u mil. kn i u %)

	2001.	2002.	2003.	2004.
Porez na promet nekretnina, državni proračun (u mil. kn)	282	295	290	356
Ukupni gubici državnog proračuna od poreza na promet nekretnina (u mil. kn)	7,1	28,3	108,0	121,2
Udio izgubljenih prihoda u ukupnim prihodima državnog proračuna od poreza na promet nekretnina (u %)	2,5	9,6	37,2	34,0

Izvor: izračun autora

Ukupno prikupljeni državni prihodi od poreza na promet nekretnina porasli su s 282 milijuna kuna u 2001. na 356 milijuna kuna u 2004. godini. Najmanji gubici državnih prihoda od poreza na promet nekretnina bili su tijekom 2001. godine, samo 7 milijuna kuna. Nakon te godine porezni gubici po toj osnovi značajno se povećavaju, i to s 28 milijuna kuna u 2002. godini na više od 121 milijun kuna u 2004. godini.

Gubici poreznih prihoda još su veći ako izračunom obuhvatimo ukupne gubitke svih razina vlasti odnosno ako pridodamo 60% gubitaka koji su prema Zakonu o financiranju jedinica lokalne uprave i samouprave dodijeljeni gradovima i općinama. Ukupni iznosi oslobođenja, umanjena poreza pri prvokupu i na PPDS-u svih razina vlasti (i države, i općina, i gradova) odnosno gubici prihoda (državnih i lokalnih jedinica) povećali su se s gotovo 18 milijuna kuna u 2001. godini na čak 303 milijuna u 2004. godini.

Usporedbom ukupnih državnih prihoda od poreza na promet nekretnina s ukupnim gubicima državnog proračuna po osnovi izgubljenih prihoda od poreza na promet nekretnina (kojih se država svjesno odrekla) u analiziranom su razdoblju rasli, i to s 2,5% u 2001. do čak 34% u 2004. godini.

6. Porez na dodanu vrijednost

U prvom dijelu ovog poglavlja govorit ćemo o značenju poreza na dodanu vrijednost u Hrvatskoj, dok će u drugom i trećem dijelu biti govora o ukupnim iznosima PDV-a te iznosima koje smatramo poreznim izdacima unutar ovog poreza.

Važnost poreza na dodanu vrijednost

Porez na dodanu vrijednost (PDV) najizdašniji je porezni приход države i država riješko u okviru njega daje porezna oslobođenja ili odobrava neke druge vrste poreznih izdataka. U hrvatskom poreznom sustavu najpoznatija je nulta stopa za određene proizvode, koja se može smatrati poreznim oslobođenjem i koju ćemo u ovom istraživanju i analizirati.

O važnosti PDV-a u smislu njegova udjela u prihodima državnog proračuna govori nam sljedeća tablica.

Tablica 29. Udio prihoda od poreza na dodanu vrijednost u ukupnim poreznim prihodima državnog proračuna i u BDP-u (u mlrd. kn i u %)

	2001.	2002.	2003.	2004.
BDP	165,6	179,4	193,1	207,1
Ukupni porezni prihodi državnog proračuna	40,5	42,8	45,3	47,2
Prihodi državnog proračuna od poreza na dodanu vrijednost	23,3	26,0	28,1	29,9
Udio u:				
ukupnim poreznim prihodima državnog proračuna	57,5	60,7	62,0	63,3
BDP-u	14,1	14,5	14,6	14,4

Izvor: Ministarstvo financija (v. prilog)

Ukupni prihodi od PDV-a u analiziranom razdoblju, od 2001. do 2004. godine, povećali su se za više od 6 milijardi kuna. Nominalno najveći rast zabilježen je u 2002. godini (slično kao unutar poreza na dobit), kada su se državni prihodi po toj osnovi povećali za više od 2,5 milijardi kuna. Udio PDV-a u ukupnim poreznim prihodima državnog proračuna također je porastao s 58% u 2001. godini na više od 63% u 2004. godini. Udio PDV-a u BDP-u u analiziranom se razdoblju nije značajnije mijenjao, te se kretao u prosjeku oko 14,4%.

Sada ukratko pogledajmo zakonodavni okvir PDV-a i stavke koje su analizirane kao porezni izdaci u sustavu PDV-a u razdoblju od 2001. do 2004. godine.

Porez na dodanu vrijednost od 2001. do 2004. godine

Za ovo je istraživanje najznačajniji izdatak nulta stopa PDV-a za posebne vrste proizvoda (sve vrste kruha i mlijeka, knjige, lijekovi, proizvodi koji se kirurški ugrađuju u ljudsko tijelo, znanstveni časopisi, usluge javnog prikazivanja filmova i, do početka 2006. godine, usluge organiziranog boravka koje se plaćaju doznakama iz inozemstva). Postoje i druga porezna oslobođenja u tuzemstvu (čl. 11. Zakona), pri uvozu (čl. 12. Zakona) i pri izvozu (čl. 13. Zakona), no ona nisu predmet ovoga istraživanja.

Napomena: Zbog pregovora s EU porezne će vlasti morati razmišljati i o prilagodbama odredbi hrvatskog Zakona o PDV-u – 6. smjernici EU¹⁸. Europska unija zahtijeva što manji broj stopa PDV-a te svojim članicama preporučuje dvije do tri stope PDV-a: standardnu, ne nižu od 15%, i jednu ili dvije snižene stope, ali ne niže od 5%.

Nadalje, ta smjernica propisuje i izuzeća na području zemlje, pri uvozu, pri izvozu iz Zajednice, slične transakcije i međunarodni transport te posebna izuzeća vezana za međunarodni promet dobara.

¹⁸ Šesta smjernica Vijeća EU od 17. svibnja 1977. o usklađivanju zakona država članica vezano za porez na promet – Zajednički sustav poreza na dodanu vrijednost: jedinstvena osnova za razrez (77/388/EEC), Službeni list L 145, 13. lipnja 1977, str. 1, pročišćeni tekst Šeste smjernice Vijeća zaključno s izmjenom od 23. siječnja 2003.

Pogledajmo ukratko zakonodavni okvir i promjene u oporezivanju dodane vrijednosti. Zakonodavni okvir poreza na dodanu vrijednost do 2004. godine:

- Zakon o porezu na dodanu vrijednost (NN 47/95, 106/96, 164/98, 105/99, 54/00, 73/00, a do 2004. godine i NN 48/04, 82/04),
- Opći porezni zakon (NN 127/00, 86/01, 150/02),
- Zakon o pravima hrvatskih branitelja iz Domovinskog rata i članova njihovih obitelji (NN 94/01, 122/02, 17/04, 48/04),
- Zakon o društveno poticanoj stanogradnji (NN 109/01, 82/04),
- Pravilnik o porezu na dodanu vrijednost (NN 60/96, 113/97, 7/99, 112/99, 119/99, 44/00, 63/00, 80/00, 109/00, 54/01, 58/03, 198/03, 55/04 i 77/04),
- Okvirni sporazum između Europske komisije i Vlade RH u svezi sudjelovanja Republike Hrvatske u programima pomoći Europske zajednice (NN – Međunarodni ugovori 8/02, 11/02),
- Naputak o ostvarivanju carinskih i poreznih oslobođenja na temelju članka 13. Dodataka A Okvirnog sporazuma između Europske komisije i Vlade RH u svezi sudjelovanja Republike Hrvatske u programima pomoći Europske zajednice (NN 110/03).

Od 1. siječnja 1998, kada je PDV uveden, do 31. prosinca 1998. godine stopa poreza bila je jedinstvena i iznosila je 22% (čl. 10. Zakona o PDV-u, NN 47/95 i 164/98).

Brojni pritisci interesnih grupa nakon gotovo dvije godine dovode do uvođenja nulte stope za određene proizvode. Stoga je od 1. studenog 1999. godine Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o PDV-u (NN 105/99) propisan novi članak, 10.a, kojim se uvodi nulta stopa PDV-a na kruh, mlijeko, knjige i udžbenike, lijekove, implantate i druge medicinske proizvode za nadomještanje tjelesnog oštećenja (detaljnije u Pravilniku o PDV-u).

Od 1. lipnja 2000. ta se lista proširuje Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o PDV-u (NN 54/00) i na znanstvene časopise te su propisana i druga porezna oslobođenja (poput usluga prikazivanja filmova, što je naknadno, u rujnu, ukinuto jer su nultom stopom oporezivane isporuke dobara samostalnih umjetnika i umjetničkih organizacija), nova oslobođenja pri uvozu i dr.

Od 1. rujna 2000. godine u primjeni je Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o PDV-u (NN 73/00) kojim se dodatno proširuje oporezivanje nultom stopom na usluge javnog prikazivanja filmova te usluge organiziranog boravka koje se plaćaju doznakama iz inozemstva¹⁹. Posljednja odredba počinje vrijediti od 1. siječnja 2001. godine.

Posljednje velike promjene važne za ovo istraživanje dogodile su se tijekom 2004. godine (NN 48/04), no nisu vezane za oporezivanje nultom stopom.

Izračun ukupne visine izdataka u porezu na dodanu vrijednost

Sljedeće tablice prikazuju ukupne iznose prikupljene od PDV-a.

¹⁹ Usluge organiziranog boravka koje se plaćaju doznakama iz inozemstva od 1. siječnja 2006. godine oporezuje se po stopi od 10%. Do 1. siječnja 2006. godine te su usluge oporezivane nultom stopom.

Tablica 30. Statističko izvješće o PDV-K, nominalni iznosi (u mlrd. kn)

	2001.	2002.	2003.	2004.
Isporuke – ukupno	361,0	417,2	478,3	506,5
Isporuke koje ne podliježu oporezivanju i koje su oslobođene – ukupno (1+2+3)	69,8	76,0	83,4	94,0
1. Isporuke koje ne podliježu oporezivanju ^a	15,8	17,0	19,9	21,1
2. Isporuke oslobođene poreza (ukupno 2.1.+2.2.) ^b	36,4	39,7	42,1	49,4
2.1. Tuzemne isporuke – bez prava na odbitak pretporeza ^c	1,6	1,9	1,6	2,3
2.2. Izvozne isporuke – s pravom na odbitak pretporeza ^c	34,9	37,8	40,4	47,1
3. Isporuke po stopi od 0%	17,6	19,3	21,5	23,5
Oporezive isporuke	291,2	341,2	394,9	412,5

^a Članak 2. u vezi s čl. 5. i čl. 8, st. 8. Zakona.

^b Članak 11. Zakona.

^c Članak 13. i 14. Zakona.

Izvor: Središnji ured Porezne uprave, Ministarstvo financija

Iako smo se u ovom istraživanju usmjerili na gubitke prihoda zbog postojanja nulte stope, potrebno je nešto reći i o drugim iznosima. Od 2001. do 2004. godine rastu sve analizirane kategorije u sustavu oporezivanja dodane vrijednosti.

Primjerice, *ukupne isporuke* rastu s 361 milijarde kuna u 2001. na 506,5 milijardi kuna u 2004. godini. I ukupna vrijednost *oporezivih isporuka* raste s 291 milijarde kuna u 2001. na čak 412,5 milijardi kuna u 2004. godini.

Zanimljivo je kako su za nešto više od 24 milijarde porasli iznosi *isporuka koje ne podliježu oporezivanju i koje su oslobođene* (sa 69,8 milijardi kuna u 2001. na 94 milijarde kuna u 2004. godini). Od tog su broja najveći iznosi izdvajani za *izvozne isporuke koje su oslobođene poreza, ali s pravom na odbitak pretporeza* (s gotovo 35 milijardi kuna u 2001. na 47 milijardi kuna u 2004. godini). No to su nominalni iznosi tih stavki, a ne stvarni iznosi “izgubljenih” poreznih prihoda državnog proračuna.

Za ovo su istraživanje najzanimljiviji ukupni iznosi isporuka koji su izdvojeni za *isporuke po nultoj stopi*. I ti se iznosi u analiziranom razdoblju povećavaju, i to sa 17,6 milijardi kuna u 2001. na gotovo 23,5 milijardi kuna u 2004. godini. No ni to nisu stvarni iznosi koje je izgubila državna blagajna. Naime, da bismo dobili prave iznose koje je država izgubila zbog nulte stope u razdoblju od 2001. do 2004. godine, potrebno je na ukupne iznose za isporuke po stopi od 0% primijeniti stopu od 22%.

Iznos visine potencijalnih prihoda od PDV-a unutar nulte stope koji su se mogli prikupiti a nisu izračunan je primjenom stope od 22% na vrijednost isporuka koje su evidentirane u razdoblju od 2001. do 2004. godine i prikazani su u tablicama 31. do 34.

Tablica 31. Gubitak prihoda od poreza na dodanu vrijednost zbog isporuka po nultoj stopi u 2001. (u mlrd. kn)

	Vrijednost isporuke	Gubitak poreznih prihoda (isporuke x 22%)
Isporuke koje ne podliježu oporezivanju i koje su oslobođene (1+2+3)	69,8	15,4
1. Isporuke koje ne podliježu oporezivanju ^a	15,8	3,5
2. Isporuke oslobođene poreza (ukupno 2.1.+2.2.) ^b	36,4	8,0
2.1. Tuzemne isporuke – bez prava na odbitak pretporeza ^b	1,6	0,4
2.2. Izvozne isporuke – s pravom na odbitak pretporeza ^c	34,9	7,7
3. Isporuke po stopi od 0%	17,6	3,9

^a Članak 2. u vezi s čl. 5. i čl. 8. st. 8. Zakona.

^b Članak 11. Zakona.

^c Članak 13. i 14. Zakona.

Izvor: izračun autora

Tablica 32. Gubitak prihoda od PDV- a zbog isporuka po nultoj stopi u 2002. (u mlrd. kuna)

	Vrijednost isporuke	Gubitak poreznih prihoda (isporuke x 22%)
Isporuke koje ne podliježu oporezivanju i koje su oslobođene (1+2+3)	76,0	16,7
1. Isporuke koje ne podliježu oporezivanju ^a	17,0	3,7
2. Isporuke oslobođene poreza (ukupno 2.1.+2.2.) ^b	39,7	8,7
2.1. Tuzemne isporuke – bez prava na odbitak pretporeza ^b	1,9	0,4
2.2. Izvozne isporuke – s pravom na odbitak pretporeza ^c	37,8	8,3
3. Isporuke po stopi od 0%	19,3	4,3

Izvor: izračun autora

U 2002. godini ukupna vrijednost isporuka koje ne podliježu oporezivanju i koje su oslobođene iznosila je 76 milijardi. U odnosu prema 2001. godini porasle su i vrijednosti isporuka koje ne podliježu oporezivanju (na 17 milijardi), isporuke oslobođene poreza (na gotovo 40 milijardi kuna) te isporuke po nultoj stopi. No to su nominalne ukupne vrijednosti isporuka. Preračunom uz pomoć porezne stope dolazimo do podatka da se država zbog nulte stope u 2002. godini odrekla ukupno 4,3 milijarde kuna prihoda.

Tablica 33. Gubitak prihoda od PDV-a zbog isporuka po nultoj stopi u 2003. (u mlrd. kn)

	Vrijednost isporuke	Gubitak poreznih prihoda (isporuke x 22%)
Isporuke koje ne podliježu oporezivanju i koje su oslobođene (1+2+3)	83,4	18,4
1. Isporuke koje ne podliježu oporezivanju ^a	19,9	4,4
2. Isporuke oslobođene poreza (ukupno 2.1.+2.2.) ^b	42,1	9,3
2.1. Tuzemne isporuke – bez prava na odbitak pretporeza ^b	1,6	0,4
2.2. Izvozne isporuke – s pravom na odbitak pretporeza ^c	40,4	8,9
3. Isporuke po stopi od 0%	21,5	4,7

Izvor: izračun autora

I tijekom 2003. godine rasle su sve analizirane stavke u okviru PDV-a. Preračunavanjem dolazimo do podatka da se tijekom 2003. godine u državni proračun zbog raznih izuzeća unutar nulte stope PDV-a nije slilo ukupno 4,7 milijardi kuna.

Tablica 34. Gubitak prihoda od poreza na dodanu vrijednost zbog isporuka po nultoj stopi u 2004. godini (u mlrd. kn)

	Vrijednost isporuke	Gubitak poreznih prihoda (isporuke x 22%)
Isporuke koje ne podliježu oporezivanju i koje su oslobođene (1+2+3)	94,0	20,7
1. Isporuke koje ne podliježu oporezivanju ^a	21,1	4,6
2. Isporuke oslobođene poreza (ukupno 2.1.+2.2.) ^b	49,4	10,9
2.1. Tuzemne isporuke – bez prava na odbitak pretporeza ^b	2,3	0,5
2.2. Izvozne isporuke – s pravom na odbitak pretporeza ^c	47,1	10,4
3. Isporuke po stopi od 0%	23,5	5,2

Izvor: izračun autora

Da nije bilo izuzeća unutar nulte stope PDV-a, država je u 2004. godini mogla prikupiti ukupno 5,2 milijarde kuna.

Od 2001. do 2004. godine ukupna je vrijednost isporuka koje ne podliježu oporezivanju i koje su oslobođene narasla s oko 70 na više od 94 milijarde kuna. Ako bismo te ukupne stavke smatrali (a to u ovom istraživanju ne činimo) poreznim izdacima i gubicima poreznih prihoda, onda bi to, preračunano, značilo da se država u okviru te stavke odričala od 15,4 u 2001. do 20,7 milijardi kuna u 2004. godini.

Zaključak

Ukupne izgubljene prihode državne blagajne po osnovi PDV-a u razdoblju od 2001. do 2004. godine prikazuje tablica 35.

Tablica 35. Udio izgubljenih državnih prihoda od PDV-a u ukupnim prihodima državnog proračuna po toj osnovi (u mlrd. kn i u %)

	2001.	2002.	2003.	2004.
Prihodi državnog proračuna od PDV-a	23,3	26,0	28,1	29,9
Ukupni gubici državnog proračuna od PDV-a u okviru <i>nulte stope</i>	3,9	4,3	4,7	5,2
Udio prihoda izgubljenih zbog <i>nulte stope</i> u ukupnim prihodima državnog proračuna od PDV-a, u %	16,7	16,5	16,7	17,4

Izvor: izračun autora

U analiziranom razdoblju povećali su se prihodi državnog proračuna od PDV-a, i to s 23 na gotovo 30 milijardi kuna.

I ukupni su gubici državnog proračuna zbog *nulte stope* PDV-a narasli s 3,9 milijardi kuna u 2001. na 5,2 milijarde kuna u 2004. godini.

Udjeli izgubljenih prihoda zbog *nulte stope* PDV-a u ukupnim prihodima državnog proračuna ubranih po osnovi PDV-a također su u porastu, i to sa 16,7% u 2001. na 17,4% u 2004. godini.

7. Zaključak

Istraživanje poreznih izdataka u Hrvatskoj za razdoblje od 2001. do 2004. godine pokazalo je kako su gotovo sve analizirane stavke u sustavu oporezivanja dohotka, dobiti, prometa nekretnina i dodane vrijednosti rasle.

Porez na dohodak. Broj olakšica u sustavu oporezivanja dohotka naglo je porastao donošenjem novog Zakona o porezu na dohodak potkraj 2000. godine. Najveće iznose poreznih izdataka i proračun opće države i državni proračun "izgubili" su zbog osnovnih osobnih odbitaka (A1) i odbitaka za uzdržavane članove (A2). Njihov zbroj daje ukupne osobne odbitke (A), za koje je odvojeno 4,1 milijarda kuna u 2001. odnosno 3,7 milijardi kuna u 2004. godini. No osobni odbici i odbici za uzdržavane članove obitelji ne smatraju se poreznim izdacima nego sastavnim dijelom poreznog sustava. Njihovu visinu analizirali smo kako bismo uvidjeli koliko iznose najveće stavke koje umanjuju poreznu osnovicu. Samo zbog iskorištenih osnovnih osobnih odbitaka za porezne obveznike (A1) državni je proračun izgubio 3,3 milijarde kuna u 2001. odnosno 3,1 milijardu kuna u 2004. godini. Iznosi za odbitke za uzdržavane članove (A2) iznosili su od 0,8 milijardi kuna u 2001. do gotovo 0,7 milijardi kuna u 2004. godini.

Također se pokazalo kako su porezni izdaci dani za ukupne ostale odbitke (D, bez osobnog odbitka A) kojima se umanjuje porezna osnovica, odnosno gubici proračuna opće države i državnog proračuna u analiziranom razdoblju rasli. Pri tome se visinom porasta izdvajaju uplaćene premije životnog osiguranja s obilježjem štednje, premije dopunskoga i privatnoga zdravstvenog osiguranja i uplaćene premije dobrovoljnoga mirovinskog osiguranja (D3), uvećani izdaci otpisa (D5) te dodatni osobni odbitak za osobe koje žive na PPDS-u i na drugim područjima (D10).

Druge su se olakšice u sustavu ostalih odbitaka (D) ili se smanjivali ili za te stavke nisu izdvajani znatniji iznosi. Kako svaka olakšica povećava administriranje poreznih vlasti, trebalo bi razmisliti i o njihovu ukidanju.

Porez na dobit. Analizirana su umanjenja osnovice i umanjenja obveze poreza na dobit, detaljno podijeljena po skupinama. Ukupni iznosi koji su se mogli prikupiti u sustavu oporezivanja dobiti, a nisu zbog umanjenja porezne osnovice i umanjenja poreza, eksponencijalno su rasli iz godine u godinu. Dok su gubici općeg proračuna u 2001. godini iznosili samo 86 milijuna kuna, u 2004. godini bili su veći od 481 milijun kuna. Državni su gubici po toj osnovi rasli, i to sa 60 milijuna kuna u 2001. na 337 milijuna kuna u 2004. godini.

Porez na promet nekretnina. Od 2002. povećavaju se iznosi i broj korisnika različitih oblika oslobođenja od plaćanja poreza na promet nekretnina, kao i iznosi kojih se država odrekla po toj osnovi. Od ukupnog broja obveznika najviše je oslobođenja od plaćanja poreza iskorišteno pri nasljeđivanju. Umanjenjem poreza pri prvokupu, uvedeno 2002. godine, kao i umanjnjem poreza na PPDS-u obveznici su se uglavnom koristili prilikom kupoprodaje. Najmanji gubici državnih prihoda od poreza na promet nekretnina zabilježeni su tijekom 2001. godine, samo 7 milijuna kuna. Nakon te godine porezni se gubici po toj osnovi znatno povećavaju, i to s 28 milijuna kuna u 2002. godini na više od 121 milijun kuna u 2004. godini. Ukupni iznosi oslobođenja, umanjenja poreza pri prvokupu i na PPDS-u svih razina vlasti (države, općina i gradova) odnosno gubici prihoda (državnih i lokalnih jedinica) povećali su se s gotovo 18 milijuna kuna u 2001. godini na čak 303 milijuna u 2004. godini.

Porez na dodanu vrijednost. Ukupni gubici državnog proračuna zbog nulte stope PDV-a porasli su s 3,9 milijardi kuna u 2001. na 5,2 milijarde kuna u 2004. godini. Radi prilagodbe sustavu oporezivanja u EU, morat će se smanjivati broj proizvoda koji se oporezuju nultom stopom.

LITERATURA

Arbutina, H. i Ott, K (prev.), 1999. *Porezni leksikon s višejezičnim rječnikom.* Zagreb: Institut za javne financije.

Bajo, A. i Bronić, M., 2004. "Fiskalna decentralizacija u Hrvatskoj: problemi fiskalnog izravnjanja" [online]. *Financijska teorija i praksa*, 28 (4), 445-467. Dostupno na: [<http://www.ijf.hr/FTP/2004/3/bratic-pitarevic.pdf>].

Datta, L. and Grasso, G. P., 1998. *Evaluating Tax Expenditures: Tools and Techniques for Assessing Outcomes*, No. 79. San Francisco: Jossey-Bass Publishers.

Howard C., 1997. *The Hudden Welfare State, Tax Expenditures and Social Policy in the United States*, New Jersey: Princeton University Press.

Jančiev, Z., Supić, J. i Živković, D., 2003. *Hrvatski porezni sustav*. 2. izd. Zagreb: Institut za javne financije.

Jančiev, Z., Supić, J. i Živković, D., 2005. *Hrvatski porezni sustav* [online], 4. izd. Zagreb: Institut za javne financije. Dostupno na: [<http://www.ijf.hr/index.php?ime=25>].

Jurković, P., 2002. *Javne financije*. Zagreb: Masmedia.

Kuliš, D., 2003. “Kretanja u hrvatskom poreznom sustavu” [online]. *Newsletter* br. 14 Zagreb: Instituta za javne financije. Dostupno na: [<http://www.ijf.hr/newsletter/14.pdf>].

Ministarstvo financija, Porezna uprava, 2003. “DA za nove olakšice, Nove porezne olakšice u oporezivanju dohotka” [online]. *Porezni priručnici i brošure*, br. 27. Dostupno na: [<http://www.vlada.hr/Download/2003/09/04/PorezOlaksOD.pdf>].

Ministarstvo financija, Porezna uprava, 2005. *Statistička izvješća Središnjeg ureda Porezne uprave Republike Hrvatske o porezu na dobit, dohodak, nekretnine i dodanu vrijednost od 2001. do 2004. godine*. Zagreb: Ministarstvo financija, Porezna uprava.

OECD, 1996. *Tax Expenditures – Recent Experiences*. Paris: OECD.

OECD, 2004. *Managing Public Expenditure: A Reference Book for Transition Countries*. Paris: OECD.

Roller, D., 2003. *Fiskalna politika u turizmu*. Zagreb: Narodne novine.

Svjetska banka, 2001. *Hrvatska: uspostava fiskalne održivosti i povećanje učinkovitosti – analiza javnih rashoda i proračunskih institucija*. Zagreb: Svjetska banka, Odjel za Hrvatsku.

Šimović, J i Šimović, H., 2006. *Fiskalni sustav i fiskalna politika Europske unije*. Zagreb: Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu.

Urban, I., 2006. *Redistributivni učinci poreza na dohodak u Hrvatskoj – istraživački projekt*. Zagreb: Institut za javne financije.

World Bank, 2003. “Why Worry About Tax Expenditures?” [online]. *The World Bank PREMnotes, Economic Policy*, No. 77. Available from: [<http://www1.worldbank.org/prem/PREMNotes/premnote77.pdf>].

Stručna literatura i zakoni

EU Guidelines on National Regional Aid, 98/C; OJ C 74 od 10. ožujka 1998. godine

Ministarstvo financija, 2006. *Godišnje izvješće MF za 2004. godinu* [online]. Dostupno na: [<http://www.mfin.hr/download.php?id=705>]. Zagreb: Ministarstvo financija.

Ministarstvo financija, 2004. *Godišnje izvješće MF za 2002.-2003. godinu* [online]. Dostupno na: [<http://www.mfin.hr/download.php?id=487>]. Zagreb: Ministarstvo financija.

Ministarstvo financija, 2004-2005. *Mjesečni statistički prikazi*. Zagreb: Ministarstvo financija.

Naputak o ostvarivanju carinskih i poreznih oslobođenja temeljem članka 13. Dodatka A Okvirnog sporazuma između Europske komisije i Vlade RH u svezi sudjelovanja Republike Hrvatske u programima pomoći Europske zajednice, NN 110/03. Zagreb: Narodne novine.

Odluka o potvrđivanju statusa pripadnosti općina trećoj skupini područja posebne državne skrbi, NN 138/02. Zagreb: Narodne novine.

Okvirni sporazum između Europske komisije i Vlade RH u svezi sudjelovanja Republike Hrvatske u programima pomoći Europske zajednice, NN Međunarodni ugovori 8/02 i 11/02. Zagreb: Narodne novine.

Opći porezni zakon, NN 127/00, 86/01 i 150/02. Zagreb: Narodne novine.

Ovršni zakon, NN 57/96 i 29/99. Zagreb: Narodne novine.

Porez na dobit. *Porezni vjesnik*, 14 (8b), 2005.

Porez na dodanu vrijednost. *Porezni vjesnik*, 13 (11a), 2004.

Porez na promet nekretnina s komentarom, *Porezni vjesnik*, 12 (7a), 2003.

Pravilnik o amortizaciji, NN 54/01. Zagreb: Narodne novine.

Pravilnik o obliku i sadržaju prijave poreza na promet nekretnina, NN 28/01. Zagreb: Narodne novine.

Pravilnik o porezu na dobit, NN 54/01 i 198/03. Zagreb: Narodne novine.

Pravilnik o porezu na dobit, NN 1/05, 14/05. Zagreb: Narodne novine.

Pravilnik o porezu na dobit, NN 95/05. Zagreb: Narodne novine.

Pravilnik o porezu na dodanu vrijednost, NN 60/96, 113/97, 7/99, 112/99, 119/99, 44/00, 63/00, 80/00, 109/00, 54/01, 58/03, 198/03, 55/04 i 77/04. Zagreb: Narodne novine.

Pravilnik o porezu na dohodak, NN 54/01 i 2/03. Zagreb: Narodne novine.

Pravilnik o porezu na dohodak, NN 140/03, 188/03 i 198/03. Zagreb: Narodne novine.

Pravilnik o samostalnim djelatnostima koje se mogu paušalno oporezivati te načinu utvrđivanja i oporezivanju paušalnog dohotka, NN 90/03. Zagreb: Narodne novine.

Šesta smjernica Vijeća EU od 17. svibnja 1977. o usklađivanju zakona država članica vezano za porez na promet – Zajednički sustav poreza na dodanu vrijednost: jedinstvena osnova za razrez 77/388/EEC. Službeni list Vijeća EU L 145, 13. lipnja 1977., str. 1., Pročišćeni tekst Šeste smjernice Vijeća zaključno s izmjenom od 23. siječnja 2003.

Utvrđivanje obveze poreza na dohodak, primjena članka 48. Zakon o porezu na dohodak, 2003. *Porezni vjesnik*, 12 (10a), 2003.

Zakon o brdsko-planinskim područjima, NN 12/02, 32/02, 117/03, 42/05 i 90/05. Zagreb: Narodne novine.

Zakon o društveno poticanoj stanogradnji, NN 109/01 i 82/04. Zagreb: Narodne novine.

Zakon o financiranju jedinica lokalne uprave i samouprave, NN 117/93, 33/00, 73/00, 59/01, 107/01, 117/01 i 150/02 (pročišćeni tekst). Zagreb: Narodne novine.

Zakon o obnovi i razvoju grada Vukovara, NN 44/01 i 90/05. Zagreb: Narodne novine.

Zakon o područjima posebne državne skrbi, 44/96, 57/96, 124/97, 78/99, 73/00, 07/00, 127/00, 88/02, 26/03, 42/05 i 90/05. Zagreb: Narodne novine.

Zakon o porezu na dobit, NN 127/00, 163/03, 177/04 i 90/05. Zagreb: Narodne novine.

Zakon o porezu na dodanu vrijednost, NN 47/95, 106/96, 164/98, 105/99, 54/00, 73/00, 48/04 i 82/04. Zagreb: Narodne novine.

Zakon o porezu na dohodak, NN 127/00, 150/02, 163/03, 30/04 i 177/04. Zagreb: Narodne novine.

Zakon o porezu na dohodak i Zakon o porezu na dobit, 2005. *Porezni vjesnik*, 14 (1a).

Zakon o porezu na promet nekretnina, NN 69/97 i 153/02. Zagreb: Narodne novine.

Zakon o potvrđivanju Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju između Republike Hrvatske i Europskih zajednica i njihovih država članica, NN Međunarodni ugovori 14/01, 14/02 i 1/05. Zagreb: Narodne novine.

Zakon o pravima hrvatskih branitelja iz Domovinskog rata i članova njihovih obitelji, NN 94/01, 122/02, 17/04 i 48/04. Zagreb: Narodne novine.

Zakon o pravnom položaju vjerskih zajednica, NN 83/02. Zagreb: Narodne novine.

Zakon o slobodnim zonama, NN 44/96 i 92/05. Zagreb: Narodne novine.

Vjekoslav Bratić and Ivica Urban: Tax Expenditure in Croatia

Abstract

In the tax system of the Republic of Croatia there are a large number of different kinds of tax expenditure that are used to try to achieve social and economic goals. This text considers all the items that in Croatia comprise tax expenditure, in the contexts of personal income tax, corporate income tax, real estate transfer tax and valued added tax. The objective of the article is to determine the real level of tax expenditure per individual form of tax in the period from 2001 to 2004. We hypothesised that tax expenditures in the analysed tax forms are high and growing, which was borne out in the end, because almost all the items analysed in the taxes under consideration are rising.

Key words: tax expenditure, personal income tax, corporate income tax, real estate transfer, value added tax

PRILOZI

Tablica 1. Prihodi državnog proračuna i BDP (u mil. kn)

	2001.	2002.	2003.	2004.
Ukupni prihodi	53.504	69.651	74.677	80.464
<i>Porezni prihodi</i>	40.493	42.810	45.281	47.150
Porez na dohodak	3.404	3.363	3.115	3.128
Porez na dobit	1.987	2.659	3.074	3.131
Porez na imovinu (na promet nekretnina)	282	295	290	356
Porez na dobra i usluge	31.121	33.974	36.651	38.602
porez na dodanu vrijednost	23.267	25.952	28.129	29.865
trošarine	7.699	7.474	7.851	7.942
porez na prodaju	155	137	131	149
Porez na međunarodnu trgovinu i transakcije	3.215	2.051	1.811	1.591
Ostali porezi	483	468	340	341
BDP (u mil. kn)	165.640	179.390	193.067	207.082

Izvor: Mjesečni statistički prikaz, br. 120:18; 100: 10; prilagodili autori

Tablica 2. Udio pojedinih poreza u ukupnim poreznim prihodima državnog proračuna (u %)

	2001.	2002.	2003.	2004.
<i>Porezni prihodi</i>	100,0	100,0	100,0	100,0
Porez na dohodak	8,4	7,9	6,9	6,6
Porez na dobit	4,9	6,2	6,8	6,6
Porez na imovinu (na promet nekretnina)	0,7	0,7	0,6	0,8
Porez na dobra i usluge	76,9	79,4	80,9	81,9
porez na dodanu vrijednost	57,5	60,6	62,1	63,3
trošarine	19,0	17,5	17,3	16,8
porez na prodaju	0,4	0,3	0,3	0,3
Porez na međunarodnu trgovinu i transakcije	7,9	4,8	4,0	3,4
Ostali porezi	1,2	1,1	0,8	0,7

Izvor: izračun autora

Tablica 3. Udio prihoda državnog proračuna u BDP-u (u %)

	2001.	2002.	2003.	2004.
Ukupni prihodi državnog proračuna	32,3	38,8	38,7	38,9
<i>Porezni prihodi</i>	24,4	23,9	23,5	22,8
Porez na dohodak	2,1	1,9	1,6	1,5
Porez na dobit	1,2	1,5	1,6	1,5
Porez na imovinu (na promet nekretnina)	0,2	0,2	0,2	0,2
Porez na dobra i usluge	18,8	18,9	19,0	18,6
porez na dodanu vrijednost	14,0	14,5	14,6	14,4
trošarine	4,6	4,2	4,1	3,8
porez na prodaju	0,1	0,1	0,1	0,1
Porez na međunarodnu trgovinu i transakcije	1,9	1,1	0,9	0,8
Ostali porezi	0,3	0,3	0,2	0,2

Izvor: Mjesečni statistički prikaz br. 120:18, 100:10; prilagodili autori

Porez na dohodak

Tablica 4. Iznosi osnovnog osobnog odbitka (neoporezivog dijela dohotka)
 u 2001. i 2002. godini

Odbitak u 2001. i 2002. za	Faktor	Mjesečni iznos (u kn)	Godišnji iznos
poreznog obveznika umirovljenika	1,00	1.250 do 2.500	15.000 30.000
uzdržavanog supružnika, druge uzdržavane članove uže obitelji i prvo dijete	0,5	500,00	6.000
drugo dijete	0,7	700	8.400
treće dijete	1,0	1.000	12.000
četvrto dijete	1,4	1.400	16.800
peto dijete (za svako sljedeće dijete prethodni se odbitak uvećava za 0,6; 0,7; 0,8; 0,9; 1,0...)	1,9	1.900	22.800
uzdržavanog invalidnog člana uže obitelji i djecu te invalidnoga poreznog obveznika	0,3	200	2.400

Izvor: Zakon o porezu na dohodak, NN 127/00; izračun autora

Tablica 4a. Osnovni osobni odbitak (neoporezivi dio dohotka) 2003. i 2004. godinu
 izvan PPDS-a i brdsko-planinskih područja

Odbitak u 2003. i 2004. za	Faktor	Izvan PPDS-a i brdsko-planinskih područja	
		mjesečni iznos (u kn)	godišnji iznos (u kn)
poreznog obveznika	1,00	1.500	18.000
umirovljenika	(1,70)	2.550	30.600
uzdržanih članova uže obitelji ^a i svako dijete, ako su osobe s invaliditetom	0,40	600	7.200
poreznog obveznika, svakog uzdržavanog člana uže obitelji ^a i svako dijete ako su osobe s invaliditetom	0,25	375	4.500
prvo dijete	0,42	630	7.560
drugo dijete	0,59	885	10.620
treće dijete	0,84	1.260	15.120
četvrto dijete	1,17	1.755	21.060
peto dijete	1,59	2.385	28.620
šesto dijete	2,09	3.135	37.620
sedmo dijete	2,67	4.005	48.060
osmo dijete	3,34	5.010	60.120
deveto dijete	4,09	6.135	73.620
deseto dijete	5,00	7.500	90.000
jedanaesto i svako daljnje dijete – faktor osnovnog osobnog odbitka povećava se za 1,0 u odnosu prema faktoru osobnog odbitka za prethodno dijete	6,00 (5+1)	9.000	108.000

^aRoditelji poreznog obveznika i roditelji njegova suprugu, preci i potomci u izravnoj liniji te bivši supružnici za koje porezni obveznik plaća alimentaciju.

Izvor: izračun autora

Tablica 4b. Obveznici poreza na dohodak koji imaju prebivalište i borave na PPDS-u ili u brdsko-planinskim područjima

Odbitak u 2003. i 2004. za	Faktor	1. skupina		2. skupina		3. skupina	
		mjesečne svote (u kn)	godišnja svota (u kn)	mjesečne svote (u kn)	godišnja svota (u kn)	mjesečne svote (u kn)	godišnja svota (u kn)
poreznog obveznika umirovljenika	1,00	3.750 2.550	45.000 30.600	3.000 2.550	36.000 30.600	2.250 2.550	27.000 30.600
uzdržavane članove uže obitelji ^a i svako dijete, ako su osobe s invaliditetom	0,40	1.550	18.000	1.200	14.400	900	10.800
poreznog obveznika, svakog uzdržavanog člana uže obitelji ^a i svako dijete ako su osobe s invaliditetom	0,25	937	11.250	750	9.000	562,5	6.750
prvo dijete	0,42	1.575	18.900	1.260	15.120	945	11.340
drugo dijete	0,59	2.212	26.550	1.770	21.240	1.327,5	15.930
treće dijete	0,84	3.150	37.800	2.520	30.240	1.890	22.680
četvrto dijete	1,17	4.387,5	52.650	3.510	42.120	2.632,5	31.590
peto dijete	1,59	5.962,5	71.550	4.770	57.240	3.577,5	42.930
šesto dijete	2,09	7.837,5	94.050	6.270	75.240	4.702,5	56.430
sedmo dijete	2,67	10.012,5	120.150	8.010	96.120	6.007,5	72.090
osmo dijete	3,34	12.525	150.300	10.020	120.240	7.515	90.180
deveto dijete	4,09	15.337,5	184.050	12.270	147.240	9.202,5	110.430
deseto dijete	5,00	18.750	225.000	15.000	180.000	11.250	135.000
jedanaesto i svako daljnje dijete – faktor osnovnog osobnog odbitka povećava se za 1,0 u odnosu prema faktoru osobnog odbitka za prethodno dijete	6,00 (5,0 +1,0)	22.500	270.000	18.000	216.000	13.500	162.000

^aRoditelji poreznog obveznika i roditelji njegova supružnika, preci i potomci u izravnoj liniji te bivši supružnici za koje porezni obveznik plaća alimentaciju.

Izvor: Jančiev, Supić i Živković (2003)

Tablica 5. Statističko izvješće o obrađenim godišnjim prijavama poreza na dohodak
 (u mil. kn)

	2001.	2002.	2003.	2004.
Ukupni godišnji dohodak	26.181,1	32.350,1	40.102,4	44.032,5
Umanjenje dohotka (2001-2002. za plaće novozaposlenih i nagrade učenicima)	32,4	58,2	96,3	91,7
Dohodak nakon umanjenja	26.148,7	32.291,8	40.006,1	43.940,8
Iskorišteni preneseni gubitak	53,3	61,3	153,9	168,0
Iskorišteni godišnji osobni odbitak	12.580,2	15.017,1	20.460,7	22.012,4
Godišnja porezna osnovica	13.710,3	17.427,3	19.732,4	21.760,4
Ukupni godišnji porez i prirez (15,25 i 35%)	3.072,9	4.000,2	4.582,6	5.111,6
Umanjenje za olakšicu HRVI	11,3	8,2	11,4	13,4
Godišnja obveza poreza i prireza			4.571,2	5.098,1
Upłaćeni predujam poreza i prireza u tuzemstvu	3.515,9	4.536,6	5.421,1	6.098,2
Upłaćeni porez u inozemstvu koji se može odbiti	12,2	15,3	8,2	4,6
Ukupno plaćeni porez i prirez	3.528,1	4.551,9	5.429,3	6.102,9

Izvor: Središnji ured Porezne uprave, Ministarstvo financija, 20. travnja 2005. i 6. veljače 2006.

Tablica 6. Statističko izvješće o obrađenim godišnjim prijavama poreza na dohodak – broj obveznika

	2001.	2002.	2003.	2004.
Ukupni godišnji dohodak	646.761	754.666	849.503	879.300
Umanjenje dohotka (za plaće novozaposlenih i nagrade učenicima)	1.584	2.304	4.480	4.559
Dohodak nakon umanjenja			849.499	879.300
Iskorišteni preneseni gubitak	2.015	2.394	6.930	7.517
Iskorišteni godišnji osobni odbitak	631.615	739.512	833.503	862.976
Godišnja porezna osnovica	432.624	527.109	560.522	584.638
Godišnja obveza poreza i prireza (15,25 i 35 odnosno 45% od 2003.)	431.846	526.351	559.942	584.171
Umanjenje za olakšicu HRVI	4.412	3.405	4.849	5.453
Godišnja obveza poreza i prireza HRVI	4.451	3.478	559.923	584.130
Upłaćeni predujam poreza i prireza u tuzemstvu	626.411	731.837	825.301	855.805
Upłaćeni porez u inozemstvu koji se može odbiti	185	250	205	168
Ukupno plaćeni porez i prirez	626.476	731.947	825.338	855.830

Izvor: Središnji ured Porezne uprave, Ministarstvo financija, 20. travnja 2005 i 6. veljače 2006.

Tablica 7. Statističko izvješće o obrađenim godišnjim prijavama poreza na dohodak
 (u mil. kn)

	2001.	2002.	2003.	2004.
Ukupni dohodak	0	0	–	–
Dohodak nakon umanjenja	–	–	25.505,5	28.487,1
Umanjenje za plaće novozaposlenih radnika	25,2	49,0	84,3	76,3
Umanjenje za nagrade učenicima i studentima (na praktičnom radu)	7,2	9,2	4,4	4,0
Izdaci za školovanje i stručno usavršavanje	0	0	7,4	10,8
Izdaci za istraživanje i razvoj	0	0	0,2	0,8
Preneseni (i odbijeni) gubitak	53,3	61,3	153,9	168,0
Neoporezivi primici umjetnika	0,5	0,4	0,7	0,8
Neoporezivi dio umjetničkog honorara	26,4	25,9	30,8	32,9
Umanjenja za dana darovanja	2,5	3,1	–	–
Umanjenja za premije osiguranja	98,0	361,8	–	–
premije životnog osiguranja s obilježjem štednje	0	0	362,6	429,5
premije dopunskoga i privatnoga zdravstvenog osiguranja	0	0	188,1	177,3
premije dobrovoljnoga mirovinskog osiguranja	0	0	15,0	31,4
Uvećani izdaci otpisa	166,7	231,8	367,8	421,4
Porezno priznati izdaci za reprezentaciju	2,1	2,2	3,5	4,0
Umanjenja dohotka za područja PPDS i druga područja	60,0	87,1	163,3	200,0
Dohodak bez olakšica i umanjenja	5.636,9	15.973,5	26.887,4	30.033,4
Razlika osobnog odbitka	488,4	609,4	1.604,6	1.797,8
Dio osobnog odbitka za plaćene doprinose za zdravstveno osiguranje u tuzemstvu	0	0	0,8	0,6
Dio osobnog odbitka za zdravstvene usluge	0	0	57,0	112,7
Dio osobnog odbitka za stambene potrebe	0	0	427,7	559,2
Dio osobnog odbitka za dana darovanja	0	0	4,0	5,0
Porezna osnovica (iznos dohotka) bez olakšica i umanjenja	749,2	898,3	28.981,4	32.534,8
Umanjenje poreza za olakšicu HRVI	11,3	8,2	11,4	13,4

Izvor: Središnji ured Porezne uprave, Ministarstvo financija, 20. travnja 2005 i 6. veljače 2006.

Tablica 8. Statističko izvješće o obrađenim godišnjim prijavama poreza na dohodak
 – broj obveznika, posebni dio^a

	2001.	2002.	2003.	2004.
Ukupni dohodak	96.881	270.609	0	0
Dohodak nakon umanjenja	0	0	440.714	462.654
Umanjenje za plaće novozaposlenih radnika	1.168	1.891	2.860	2.484
Umanjenje za nagrade učenicima i studentima (na praktičnom radu)	480	520	414	349
Izdaci za školovanje i stručno usavršavanje	0	0	1.592	2.156
Izdaci za istraživanje i razvoj	0	0	11	39
Preneseni (i odbijeni) gubitak	2.015	2.394	6.930	7.517
Neoporezivi primici umjetnika	42	37	59	61
Neoporezivi dio umjetničkog honorara	2.184	1.957	1.961	1.762
Umanjenja za dana darovanja	1.031	1.196	–	–
Umanjenja za premije osiguranja	47.623	226.746	–	–
premije životnog osiguranja s obilježjem štednje	0	0	112.170	127.189
premije dopunskoga i privatnoga zdravstvenog osiguranja	0	0	234.299	213.201
premije dobrovoljnoga mirovinskog osiguranja	0	0	4.308	8.995
Uvećani izdaci otpisa	3.953	4.712	5.709	5.937
Porezno priznati izdaci za reprezentaciju	769	996	1.363	1.347
Umanjenja dohotka za područja PPDS i druga područja	1.517	2.613	3.942	4.628
Dohodak bez olakšica i umanjenja	97.625	271.821	440.716	462.654
Razlika osobnog odbitka	22.074	33.604	105.729	111.091
Dio osobnog odbitka za plaćene doprinose za zdravstveno osiguranje u tuzemstvu	0	0	282	320
Dio osobnog odbitka za zdravstvene usluge	0	0	26.021	51.818
Dio osobnog odbitka za stambene potrebe	0	0	54.868	69.641
Dio osobnog odbitka za dana darovanja	0	0	1.570	1.804
Porezna osnovica (iznos dohotka) bez olakšica i umanjenja	13.198	17.528	440.715	462.654
Umanjenje poreza za olakšicu HRVI	4.412	3.405	4.849	5.453

^a Upravni postupak

Izvor: Središnji ured Porezne uprave, Ministarstvo financija, 20. travnja 2005 i 6. veljače 2006.

Popis olakšica i zakonske definicije u porezu na dohodak

Osobni odbitak

1. Osnovni osobni odbitak poreznog obveznika [A1]
1997, 2001. i 2003.
  - Osnovni osobni odbitak u visini 800,00 kuna za svaki mjesec razdoblja za koje se utvrđuje porez; osobni odbitak umirovljenicima priznaje se u iznosu od 2.000,00 kuna (1997).
  - Osnovni osobni odbitak u visini 1.250,00 kuna za svaki mjesec razdoblja za koje se utvrđuje porez; za ostvarenu mirovinu priznaje se osobni odbitak u visini mirovine ostvarene u poreznom razdoblju, a najviše do 2.500,00 kuna mjesečno (2001).
  - Osnovni osobni odbitak u visini 1.500,00 kuna, i to za svaki mjesec poreznog razdoblja za koji se utvrđuje porez; za ostvarenu mirovinu na temelju prijašnjih uplata obveznih doprinosa u 1. i 2. stup mirovinskog osiguranja i na temelju prijašnjih uplata premija osiguranja za dokup dijela mirovine na teret poslodavca priznaje se osobni odbitak u visini ukupne mirovine ostvarene u poreznom razdoblju, a najviše do 2.550,00 kuna mjesečno (2003).

2. Dodatak osobnom odbitku u ime uzdržavanih članova [A2]
1997, 2001. i 2003.
  - Dodatni osobni odbici: 0,3 osnovnog odbitka za uzdržavanog supružnika ili druge uzdržavane članove obitelji uključujući i prvo dijete; osobni odbitak uvećava se za drugo i svako daljnje dijete po 0,1 osnovnog odbitka (drugo dijete ukupno 0,4 treće ukupno 0,5 itd.), a za uzdržavanog invalida člana uže obitelji za 0,2 (1997).
  - Dodatni osobni odbici: 0,5 osnovnoga osobnog odbitka za uzdržavanoga supružnika, druge uzdržavane članove uže obitelji i prvo dijete; 0,7 osnovnoga osobnog odbitka za drugo dijete, 1,00 za treće dijete, 1,4 za četvrto dijete, 1,9 za peto dijete, a za svako daljnje dijete faktor osnovnoga osobnog odbitka progresivno se povećava, i to za 0,6, 0,7, 0,8, 0,9, 1,0... više u odnosu prema faktoru osnovnoga osobnog odbitka za prethodno dijete; 0,3 osnovnoga osobnog odbitka za uzdržavanog člana uže obitelji, djecu i poreznog obveznika ako su osobe s invaliditetom (2001).
  - Dodatni osobni odbici: 0,4 osnovnoga osobnog odbitka za uzdržavane članove uže obitelji te bivšega supružnika za kojega porezni obveznik plaća alimentaciju; za uzdržavanu djecu: 0,42 osnovnoga osobnog odbitka za prvo dijete, 0,59 za drugo, 0,84 za treće, 1,17 za četvrto, 1,59 za peto, 2,09 za šesto, 2,67 za sedmo, 3,34 za osmo, 4,09 za deveto i 5,0 za deseto, a za svako daljnje dijete faktor osnovnoga osobnog odbitka povećava se za 1,0 u odnosu prema faktoru osobnog odbitka za prethodno dijete; 0,25 osnovnoga osobnog odbitka za poreznog obveznika, za svakoga uzdržavanog člana uže obitelji i svako dijete ako su osobe s invaliditetom (2003).

Ostali odbici

Isključeni primici

1. Neoporezivi primici umjetnika [D1]
  - Ne smatraju se poslovnim primicima iznosi primljenih darovanja u dobrima do 20.000 kuna godišnje za osobe koje obavljaju samostalnu umjetničku i kulturnu djelatnost.
2. Neoporezivi dio umjetničkog honorara [D2]
  - Priznaje se neoporezivi iznos u visini 25% ostvarenih poslovnih primitaka od autorskog honorara za umjetničko i kulturno djelo fizičkim osobama koje obavljaju umjetničku i kulturnu djelatnost.

Uvećanja izdataka

3. Uplaćene premije životnog osiguranja s obilježjem štednje; uplaćene premije dopunškoga i privatnoga zdravstvenog osiguranja; uplaćene premije dobrovoljnoga mirovinskog osiguranja. [D3]
  - Izdacima se smatraju i uplaćene premije životnog osiguranja koje imaju obilježja štednje, dopunškoga i privatnoga zdravstvenog osiguranja te dobrovoljnoga mirovinskog osiguranja tuzemnim osigurateljima, do visine 0,7 osnovnoga osobnog odbitka (2003).
  - Izdacima se smatraju i uplaćene premije po osnovi osiguranja života, dopunškoga zdravstvenog i dobrovoljnoga mirovinskog osiguranja, do visine 0,8 osnovnoga osobnog odbitka (2001).
4. Umanjenje dohotka na području PPDS-a i grada Vukovara [D4]
  - Ostvareni dohodak od samostalne djelatnosti (obrtnici, slobodna zanimanja, poljoprivrednici) na područjima posebne državne skrbi i grada Vukovara umanjuje se za: 75% na područjima I. skupine i grada Vukovara; 50% na područjima II. skupine; 25% na područjima III. skupine.
5. Uvećani izdaci otpisa [D5]
  - Obveznicima poreza na dohodak koji obavljaju samostalne djelatnosti (obrtnici, slobodna zanimanja, poljoprivrednici) osnovica poreza na dohodak može se u poreznom razdoblju dodatno umanjiti za 100% troškova amortizacije za stečenu nematerijalnu imovinu koja se koristi za istraživanje i razvoj ako je nabavljena u istom poreznom razdoblju.
6. Porezno priznati izdaci reprezentacije [D6]
  - 30% izdataka reprezentacije (ugošćenja, darova s utisnutim znakom tvrtke ili proizvoda ili bez znaka, izdataka za odmor, šport, rekreaciju i rasonodu, izdataka za korištenje osobnih motornih vozila, plovila, zrakoplova, kuća za odmor i drugih sličnih izdataka).

Umanjenja dohotka

7. Plaće novozaposlenih osoba i nagrade učenicima na praktičnom radu [D7]
  - Obveznicima poreza na dohodak koji obavljaju samostalne djelatnosti (obrtnici, slobodna zanimanja, poljoprivrednici) osnovica poreza na dohodak može se u poreznom razdoblju dodatno umanjiti za iznos isplaćenih plaća i uplaćenih doprinosa na plaću novim zaposlenicima te za iznos isplaćenih nagrada učenicima za vrijeme praktičnog rada i naukovanja godinu dana od dana njihova zaposlenja.
8. Izdaci za školovanje i stručno usavršavanje [D8]
  - Obveznicima poreza na dohodak koji obavljaju samostalne djelatnosti (obrtnici, slobodna zanimanja, poljoprivrednici) osnovica poreza na dohodak može se u poreznom razdoblju dodatno umanjiti za školovanje i stručno usavršavanje vlasnika i zaposlenika u visini ukupno nastalih izdatka u navedenom razdoblju.
9. Izdaci za istraživanje i razvoj [D9]
  - Obveznicima poreza na dohodak koji obavljaju samostalne djelatnosti (obrtnici, slobodna zanimanja, poljoprivrednici) osnovica poreza na dohodak može se u poreznom razdoblju dodatno umanjiti po osnovi izdataka za istraživanje i razvoj, i to u visini 100% nastalih i u poslovnim knjigama iskazanih izdataka.

Uvećanja osobnog odbitka

10. Dodatni osobni odbitak za osobe koje žive na PPDS-u i drugim područjima [D10]
  - Uvećani osobni odbitak za osobe koje imaju prebivalište i borave na PPDS-u, u brdsko-planinskim područjima i drugim područjima utvrđenim posebnim zakonom.
11. Plaćeni doprinosi za zdravstveno osiguranje u tuzemstvu [D11]
  - Tuzemnim poreznim obveznicima osobni se odbitak uvećava i za iznose plaćene za zdravstveno osiguranje ako porezni obveznik nije drukčije osiguran, i to do visine propisanoga obveznog doprinosa za zdravstveno osiguranje koji plaćaju poslodavac i posloprimac.
12. Izdaci za zdravstvene usluge [D12]
  - Osobni odbitak može se uvećati i za iznos stvarnih troškova zdravstvenih usluga i nabavu ortopedskih pomagala u RH, a najviše do 12.000,00 kuna godišnje (pri određenim uvjetima).
13. Izdaci za zadovoljavanje stambenih potreba [D13]
  - Osobni odbitak u iznosu 1.000 kuna mjesečno za ulaganja u kupnju, gradnju ili adaptaciju stambenog prostora (uz određene uvjete).

- Ako porezni obveznik kupnju i gradnju stambenog prostora, odnosno investicijska održavanja postojećega stambenog prostora financira sredstvima namjenskoga stambenog kredita, otplata kamata po tom kreditu smatra se osobnim odbitkom.
- Osobni odbitak u iznosu do 1.000 kuna mjesečno plaćene slobodno ugovorene najamnine za potrebe trajnog stanovanja u stambenom prostoru najmodavca (uz određene uvjete).

14. Izdaci za darovanja u kulturne, umjetničke i slične svrhe [D14]

- Osobni odbitak do visine 2% ostvarenih ukupnih primitaka prethodne godine koji je dan u obliku darovanja u naravi i novcu doznačenome na žiro-račun za kulturne, odgojno-obrazovne, znanstvene, zdravstvene, humanitarne, športske, vjerske i druge svrhe, udrugama i drugim osobama koje te djelatnosti obavljaju u skladu s posebnim propisima (u 2001. ta je olakšica bila formulirana tako da bi je trebalo uvrstiti u uvećane izdatke).

Paušalni izdaci

15. Paušalni izdaci za obveznike koji su ostvarili neke oblike dohotka od imovine [D15]

- Za dohodak od imovine na temelju najma ili zakupa pokretnina i nekretnina priznaju se izdaci u visini 30% ostvarene najamnine ili zakupnine (IMOVINA 1). Izdaci potrebni za ostvarivanje dohotka od iznajmljivanja stanova, soba i postelja putnicima i turistima za koje je plaćena boravišna pristojba utvrđuju se u visini 50% ostvarene najamnine (IMOVINA 2).

16. Paušalni izdaci za obveznike koji su ostvarili dohodak od nekih "drugih samostalnih djelatnosti" [D16]

- Fizičkim osobama koje ostvaruju dohodak od drugih samostalnih djelatnosti priznaju se poslovni izdaci u visini: a) 25% ostvarenih primitaka za DSD3; b) 40% ostvarenih primitaka za DSD4.

Odbici od porezne obveze

Umanjenje poreza za olakšicu HRVI [C1]
2001. i 2003.

- Hrvatskim ratnim vojnim invalidima umanjuje se porezna obveza za dohodak od nesamostalnog rada i mirovine za postotak utvrđene invalidnosti.

Porez na promet nekretnina

Tablica 9. Ukupan broj obveznika i obveznika s oslobođenjem i olakšicama u plaćanju poreza na promet nekretnina

	Ukupan broj obveznika	Obveznici s oslobođenjem	Broj obveznika s olakšicom prvokupa	PPDS broj obveznika
2001.				
Kupoprodaja	96.095	7.341	0	5.255
Nasljedstva	44.856	38.835	0	234
Darovanja	29.643	23.238	0	781
Zamjena	2.395	282	0	201
Sudske odluke	9.512	4.553	0	319
Ostalo	5.344	3.805	0	91
Doživotno uzdržavanje	1.364	598	0	36
Dosmrtno uzdržavanje	2.354	1.687	0	54
Ukupno	191.563	80.339	0	6.971
2002.				
Kupoprodaja	98.972	12.902	1.291	6.595
Nasljedstva	29.223	25.047	0	266
Darovanja	23.299	18.511	0	814
Zamjena	1.975	371	1	184
Sudske odluke	7.206	3.852	0	271
Ostalo	5.177	3.812	0	81
Doživotno uzdržavanje	1.182	549	0	30
Dosmrtno uzdržavanje	2.343	1.777	0	64
Ukupno	169.377	66.821	1.292	8.305
2003.				
Kupoprodaja	109.088	16.363	18.053	8.680
Nasljedstva	34.066	29.179	1	515
Darovanja	25.434	20.758	0	1.498
Zamjena	1.867	484	5	291,00
Sudske odluke	6.875	3.851	2	254
Ostalo	5.620	4.245	3	112
Doživotno	1.304	586	2	71
Dosmrtno uzdržavanje	2.667	2.151	13	96
Ukupno uzdržavanje	186.921	77.617	18.079	11.517
2004.				
Kupoprodaja	109.782	15.589	18.779	9.543
Nasljedstva	47.640	42.500	0	717
Darovanja	26.809	21.823	0	1.640
Zamjena	2.032	525	25	292
Sudske odluke	6.391	3.825	0	296
Ostalo	5.076	3.500	14	153
Doživotno uzdržavanje	1.282	571	0	76
Dosmrtno uzdržavanje	2.578	2.065	64	48
Ukupno	201.590	90.398	18.882	12.765

Izvor: Središnji ured Porezne uprave, Ministarstvo financija

Pojmovnik

B

bruto-dohodak – dohodak koji je predmet oporezivanja; izraz *bruto* u ovom radu ne treba miješati s izrazom *bruto-plaća*, koji inače označava iznos plaće prije oduzimanja doprinosa iz plaće.

bruto-porezna obveza – iznos poreza na dohodak prije oduzimanja *umanjenja porezne obveze*; vidjeti i *raspored poreznih stopa*.

D

dohodak nakon oporezivanja, vidjeti *neto-dohodak*
dohodak prije oporezivanja, vidjeti *bruto-dohodak*

N

neto-dohodak – iznos koji obvezniku ostaje nakon plaćanje poreza na dohodak.

neto-porezna obveza – jednaka je *bruto-poreznoj obvezi* od koje je oduzet iznos *umanjenja porezne obveze*.

O

osobni odbitak – olakšica koja umanjuje *poreznu osnovicu*; u ovom se istraživanju osobnim odbitkom smatraju osnovni osobni odbitak i dodatni osobni odbitak za djecu i uzdržavane članove.

ostali odbici – u njih se ubrajaju sve olakšice koje umanjuju *poreznu osnovicu* osim *osobnog odbitka*.

P

porezna osnovica – iznos na koji se primjenjuju porezne stope; jednaka je *bruto-dohotku* umanjenom za *osobni odbitak* i *ostale odbitke*; vidjeti i *raspored poreznih stopa*.

prosječna porezna stopa – jednaka je omjeru poreza i *bruto-dohotka* za neki *bruto dohodak*.

U

umanjenje porezne obveze – vrsta olakšice; oduzima se od *bruto-porezne obveze* kako bi se dobila *neto-porezna obveza*.

umanjenje porezne osnovice – vrsta olakšice u sustavu oporezivanja; *bruto-dohodak* – odbitak od dohotka (*porezne osnovice*) – preneseni gubici = oporezivi dohodak.